

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XLVIII. ÉVFOLYAM
10. SZÁM

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
FOLYÓIRATA

BUDAPEST, 1935.
DECEMBER

<p>SZERKESZTŐSÉG, hová a lap szellemi részét illető minden közlemény küldendő: Budapest, I. ker., Menkina János-u. 8/b. II. em. 3. Kéziratokat nem adunk vissza.</p>	<p>SZERKESZTI: MOLNÁR OSZKÁR</p>	<p>Tagsági v. előfizetési díj évenként 8 P. Az egyesülettel és a lappal kapcsolatos minden befizetés 48.627. sz. csekk-lapon történhet. (A csekkszámla tulajdonosa: Tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesülete). Reklamációk Pócsa József pénztáros címére Budapest, V., Báthory-u. 12. IV. e. küldendők. HIRDETÉSEK MEGEGYZÉS SZERINT</p>
--	---	--

A népjellem a nevelés- és oktatásügyben.

— Második, befejező közlemény. —

Akadályok. Mielőtt egyenként rátérnénk arra, hogy a magyar népjellemnek egyes kirívóbb sajátosságai mennyiben tükröződnek vissza a nevelés- és oktatásügyünkben, már az I. részben a magyar népjellem szabad kifejlődését gátló akadályok felsorolását ki kell egészítenünk azokkal, amelyek részben kívülről, részben felülről újítást álltak és állják még annak, hogy a népjellem a maga egészében érvényesülhessen a nevelés és közoktatás terén. Már fent utaltunk arra, hogy nálunk mindenkor nagy készség és fogékonyság uralkodott idegen (külföldi) kultúrák, erkölcsök, intézmények befogadása, kritikamentes meghonosítása dolgában. Tanügyi és tudományos téren ez első sorban *Németországgal* szemben volt tapasztalható, amelynek pedagógiáját és iskolaszervezetét mi mindmáig híven követtük. Ezzel szemben a francia és az angol befolyás erősen háttérbe szorult. Ezek a kívülről érkező, folyton változó, meg-megújuló és egymást felváltó törekvések bizonyos nyugtalanságot keltettek, labilitást okoztak, ami egyrészt saját kultúránknak versenyképességét a nyugatiakkal szemben késleltette, másrészt megakadályozta azt, hogy egy minden ízében európai és egyúttal magyar nevelés- és oktatásügyi rendszer kifejlődhessék. Míg Németországban a nemzeti kultúra fejlődésének folytonossága a külföldi befolyások ellenére is érvényesülni tudott, ezt Magyarországról, sajnos, nem mondhatjuk: az idegen (külföldi) mintáknak hatása mindig erősebbeknek bizonyult a honi kezdeményezéseknél. A magyar közoktatásügy felekezeti különbség nélkül már a 16. században a nagy németalföldi és német humanista pedagógusok szellemében fejlődött, akiknek tanításai különböző utakon szivárogtak be. Ezt a külföldi befolyást és térfoglalást a 18. század végéig a külföldi főiskoláknak látogatása még fokozta. A hosszú és felmorzsoló vallásháborúk és politikai viszályok miatt a szükséges nyugodt légkör sem következhetett be.

A „felülről” megindult behatások politikai jellegűek és hol belülről, hol kívülről indultak ki. Minthogy a nemzet sorsa és az iskola állandó kölcsönhatásban van, az oktatásügy a nemzeti politika körébe tartozik. Az áldatlan soknyelvűség mellett itt első sorban az Ausztriával való állami kapcsolatainkra kell utalni, amely a magyar oktatásügynek önálló, független, tehát nemzeti fejlődését évszázadokon keresztül minden eszközzel és móddal megakadályozni igyekezett, aminek folytán a polgári életből szabadon fakadó teljes nemzeti tudatosság sem tudott kialakulni. Mária Terézia uralkodása alatt 1774-ben jelent meg az *Allgemeine Schulordnung*, amely az oktatásügyet Felbiger terve szerint az egész birodalomban egységesen szervezi és a „Gesamtmonarchie” számára kinevezett bécsi „Hofschul-Kommission”-nal karöltve Magyarországnak elnémetesítését tűzte ki céljául. 1777-ben jelenik meg az első *Ratio Educationis* (címlapján a magyar címerrel), amely az ország valamennyi iskolája számára intézményesen írja elő az állami felügyeletet, az egyenlő tananyagot, módszert, közígazgatást és fegyelmézést. Középpontban a latin áll: a latin művelődési eszmény ama kor nemzeti életének és alkotmányának természetes küvetkezménye volt. A mi több évszázados latintanításon nyugvó klasszikus művelődésünknek a külföldön is híre volt.²¹ II. József, aki anyja után lépett trónra, az állam egységét (amelyen egész soknyelvű birodalmát értette) minden fölé helyezi és ennek megfelelően azt kívánja, hogy valamennyi népét ugyanazon elvek szerint neveljék. 1784-ben elrendeli, hogy a német nyelv kötelező valamennyi iskola és hatóság számára. E germanizáló törekvésekkel szemben az egész nemzet heves ellenállást fejt ki: megkezdődik egy félévszázadnál hosszabb küzdelem nem csupán a német, hanem a latin nyelv ellen is, míg végre az 1844-es törvény a középiskolák számára a latin nyelv helyett a németet írja elő. Ettől kezdve a nemzeti nyelv a magyar művelődési eszmény sarkpontjává lesz. Az 1790—91-es országgyűlés az *educatio nationalis*-t emeli jelszavává és kijelenti, hogy a nemzet kultúráját magyar nemzeti szellemben autonóm módon akarja újjáalakítani. Az országgyűlés oktatásügyi bizottsága részletes törvénytervezetet dolgoz ki a nemzeti nevelés alapelveiről, amelynek vezető gondolata az egész közművelődésnek egységes és demokratikus szervezése. Ám ez is hiábavaló: az 1806-ban megjelent II. *Ratio Educationis* még hathatósabban szegődik a latin retorikai művelődési eszmény mellé. Széchenyi István gr.-nak felépése az 1825—27-es országgyűlésen forduló pontot jelent: a magyar renaissance erőteljesen megindul, az új nemzeti művelő-

²¹ Walz, egy Badenből ideszakadt latintanár nem egyszer vallotta: öt Magyarországra küldötték latint tanítani, holott ékes latinságot a németek is csak Magyarországon tanulhatnak! A színmagyar gimnáziumok értekezleteik jegyzőkönyveit még 1858—59-ben is latinul vezették. (Kornis Gy.: Középiskoláink elnémetesítése az abszolutizmus alatt. 1933.)

dési eszmény kialakításában a nemzet legjobbjai vesznek részt. Politika és pedagógia szoros szövetséget köt: jó nevelés a legjobb nemzeti politika, hirdeti Széchenyi erős hangsúllyal. Az országgyűlés tiltakozik a bécsi udvari tanulmányi bizottságnak gyakori és illetéktelen beavatkozása ellen a magyar közoktatásügybe, kétségbe vonja a királynak azt a jogát, hogy oktatásügyben az országgyűlés meghallgatása nélkül önkényesen intézkedhessék és követeli, hogy a magyar ifjak külföldi egyetemeken zavartalanul folytathassák tanulmányaikat. Mindez azonban hiábavalónak bizonyul: a király ragaszkodik állítólagos felségjogához és az országgyűlésnek befolyását feleslegesnek jelöli ki. Az osztrák abszolútizmus idejében (1849—60) a magyar oktatásügyet Thun Leo gr. osztrák közoktatásügyi miniszter Bécsből irányította feltétlen parancsszóval, az erőszakos germanizálás minden eszközének igénybevételével és lábbal tiporva a nemzetnek közművelődési hagyományait. Az első években a német tannyelvet csak olyan városokban sürgették, amelyeknek lakossága részben németnyelvű. A még szigorúbb germanizálás 1855-ben indult meg: a német nyelvnek parancsszóra kieroszakolt térhódítása iskoláinkban, ugyanígy a német szellemmel telített tankönyveknek bevezetése, amelyek a „Gesamtmonarchie” és a császár iránt való feltétlen hódolatra igyekeztek nevelni.²² A magyar közoktatásügynek vezetése végre 1860-ban I. Ferenc József pátense alapján Bécsből Budára került. Végül még röviden a belpolitikai nehézségekre és akadályokra akarunk utalni. A politikának egyoldalú és a bürokráciának túlságos befolyása a közoktatásügyre a népjellem szellemében folytatandó nevelést károsan befolyásolja: a felekezetek és nemzetiségek, úgyszintén a politikai pártok érdekei és törekvései, amelyeknek a közoktatásügyi miniszter folyton ki van téve, állandó kerékkötői a nemzeti kultúra tudatos és egységes kifejlődésének. A miniszteri szék betöltése külföldön is rendszerint nem a hivatottságtól, képesítéstől függ, hanem merőben pártpolitikai érdekektől, amelyek a legüdvösebb szándékokat is megghusíthatják. Míg a kultúrpolitika és a politika küzdelmében amannak kellene felülkerekednie, hogy az eszményi kultúrminiszter céljait megvalósíthassa, rendszerint az utóbbi jut fölénybe és köti meg a miniszter kezét.²³ Ehhez járul, hogy a minisztériumokban is túl-

²² A magyar születésű (!) Haas Mihály, a budai kerület iskolatanácsosa (főigazgatója), kegyetlenül zaklatta a felügyelete alatt álló iskolák tanári karait a német tannyelvre vonatkozó miniszteri rendeletek végrehajtásáért. Amikor szatmári püspökké kinveztek és tanügyi állását otthagyta, elbizakodottan mondta: „Wenn ich noch drei Jahre Schulrath bin, so werden die Hirten auf der Puszta deutsche Lieder singen.” (V. ö. Kornis fent idézett cikkét.)

²³ Grillparzertől származik ez a szálló ide: *Der Kultus erschlägt den Unterricht* (A vallásügy agyonüti az oktatásügyet).

nyomóan jogi és csak kivételesen, mintegy kiegészítőül, pedagógiai képezésű szakemberek működnek.²⁴

Nacionalizmus és vallásosság. Amikor a népjellem szellemében folytatott nevelést-oktatást vizsgáljuk, ezt a két erényt eleve olyan oszlopos és egyetemes adottságoknak tekintjük, amelyek az egész népművelés nyugszik, amelyekből eleven erőt meríti. Olyan jellegzetes vonások ezek, amelyek minden tudatos egységre emelkedett népközösségekben fellelhetők, tehát szerves alkotó elemei minden kultúrnépnek. Nemzeti érzés, nemzeti és vallási érzület minden népnek természetes tartozékai, még a természeti népeknek is. A történelem is arról tanúskodik, hogy a nacionalizmus és vallásosság minden időben és minden népnél létüknek és törekvéseiknek leg-erősebb rúgói voltak, amit a nemzeti és felekezeti önfenntartás és önérvényesülés ösztöne megokol és megmagyaráz. Ez a két alapkövetelés a hivatalos tantervekben és célkitűzésekben is kifejezésre jut. Már a kisdédvők foglalkoztatásában szerepel a „fohászszerű ima” és az egész vonalon érvényesül a hazafias irány istápolása. A népiskola célkitűzésében bennfoglaltatik ez: „A hazának vallásos, erkölcsös, értelmes és öntudatosan hazafias polgárokat nevelni.” A polgári iskola feladata, „hogy növendékeit vallásos, erkölcsös és nemzeti szellemmel telített, gyakorlati irányú művelődéssel ruhazza fel; végül a középiskola feladata, hogy a tanulót vallásos alapon erkölcsös polgárrá nevelje, hazafias szellemben magasabb általános műveltséghez juttassa...”

Ezután sorra megvizsgáljuk a magyar népjellemnek legnyilvánvalóbb megnyilatkozásait, m. p. a) általánosságban, b) kapcsolatban a neveléssel és oktatással.

Vallásos alkat. A magyar ember természeténél fogva hívő: mélyen gyökerező vallásos érzéssel rendelkezik, szeretettel és áldozatkészséggel csüng saját felekezetén, e mellett azonban megértő és türelmes a többiekkel szemben. A magyarok már pogányságuk idejében megértést tanúsítottak a keresztények és más felekezetbeliekkel szemben és ezt az erényt mindmáig megőrizték. Szent Istváné a térítés nagy érdeme, aki ennek elismeréséül II. Szilveszter pápától koronát kapott, amely csak az apostoli királyt illeti. Ennek a szent koronának teste (*totum corpus sacrae coronae*) jelképezi egyrészt az országnak egész, osztatlan területét, másrészt a nemzeti szuverenitásnak két politikai tényezőjét: a királyt és a rendeket. A vallásos elemnek nemzeti jellege a „magyar szentek” alakjaiban is megnyilatkozik. A külföldről tanítórendek már az Árpádok korában érkeztek hazánkba és folytattak itt buzgó tanítói működést. A múlt századokban egész tanügyünk legszorosabban kapcsolódott az egyházhoz, majd a felekezetekhez. Ezeknek körében beállt minden változás közvetlenül hatott vissza az iskola-

²⁴ Bővebben l. Fr. Kemény: „*Minister und Ministerien. Prolegomena zu einer Lehre von der höheren Unterrichtsverwaltung und -leitung.*” (Berlin 1908, 79 l.)

ügyre. A középkorban is, mint más nemzeteknél, az egyház, a pap-ság kezében voltak iskoláink (zárdai, kolostori, plébániai stb. iskolák). A három magyar egyetemen (Veszprém, Pécs, Buda) szintén egyházi személyek tanítanak. A reformáció nagyban fokozza a vallásos szellemet, m. p. nemcsak a protestánsoknál, hanem viszsza-hatásként védelmi irányzattal a katolikusoknál is. Amikor a 15. században a törökök uralma egész Európát fenyegette, II. Pius pápa 1459-ben III. Frigyes császárhoz intézett levelében Magyarországot a „kereszténység védőbástyájának” nevezte. E történelmi fejlődés egyenes következményeként a vallás általános népszükségletté lesz, az egyház szolgálói iránti tisztelet és nagyrabecsülés mélyen meggyökerezik a magyar néplélekben. A nép lelkipásztorával szemben bizalommal és szeretettel viseltetik: pap és tanító (gyakran egyazon személyben) főleg a falusi lakosságnál nagy tekintélyben részesül. Egy 16—17. századbeli rendelet értelmében az erdélyi szászoknál az, aki a papok ellen izgatott, 10—12 forint bírságot tartozott fizetni, ezenfelül kizárták az egyházközségből. A tanítók a papoknak tartoztak engedelmeskedni. Figyelemreméltó az 1790—91-iki országgyűlésnek az a törvénytervezete, amely a vallásbeli türelmességet teljesen érvényre juttatja: minthogy tanintézeink — úgymond — valláskülönbség nélkül mindenkinek nyitva állanak, a tananyagot és tankönyveket úgy kell megválasztani, hogy bármely felekezeti tanuló megütközés nélkül tanulhasson. — A magyar közoktatásügy ezt a felekezeti jellegét mindmáig megőrizte: az állam részéről anyagilag támogatva, az iskolaszervezetben is megnyilatkozik. A felekezeti iskoláknak túlsúlya az autonóm felekezetek törekvéseire és kölcsönös versengésére vezethető vissza és nemzeti vonásokban sem szűkölködik. Ime néhány számbeli adat. 1931—32-ben Csonka-Magyarországon volt 6862 népiskola, m. p. 1247 állami, 816 városi, 2841 róm. kat., 1089 reform., 396 evang., 144 izr., 130 gör. kat. Az 56 tanító(nő)képzőből 1932—33-ban volt 12 állami, 32 róm. kat., 7 reform., 3 evang., 2 izr. Vallás dolgában az iskola hű tükre az uralkodó helyzetnek: a népiskolától a középiskoláig (6—18. életév) heti 2 órában kötelező hitoktatás folyik. A hitoktatók szeretettel foglalkoznak növendékeikkel, akiknek érdekeit lehetőleg előmozdítják. A népjellemenben rejlő felekezeti türelmességet az iskoláknak az egész vonalon fennálló felekezeten kívüli (szimultán) jellege szemlélteti: nemcsak az állami iskolák, hanem a felekezetbeliek is valláskülönbség nélkül vesznek fel tanulókat. A vallásosság a világháború és a békeszerződés megpróbáltatásainak súlya alatt csak mélyült: új meg új templomok emelkednek a hívők számára és a nemzeti Hiszekegynek sűrű felhangzásával megnyilatkozik a szebb jövőbe vetett tántoríthatatlan hit.

Nemzeti és politikai rátermettség. Ékesszólás. A nemzeti érzés szervesen összefügg a népjellemmel: amaz ebből sarjadzik. Ez magyarázza a magyarnak felette fejlett nemzeti önértését, amely

időnként ugyan túlzásokra is ragadtatja magát,²⁵ de legszebben az irodalomban, főleg a hazafias dalokban nyilatkozik meg. A magyar nemzet, amely Közép-Európában rokon népek híján elszigetelve él, több mint ezeréves fennállását politikai érettségének és katonai rátermettségének, bölcs államrendszerének és törvényhozásának köszönheti, amely az angollal rokon vonásokat tüntet fel. Fejlett politikai érzéke tette lehetővé, hogy a Duna medencéjében magasan fejlett kultúrát alkosson és ezzel az egész emberiség humanitás eszményének szolgálatába szegődjék. Az állandó politikai elnyomatás és az osztrák abszolútizmus hatása alatt a katonai jelleg mellé szegődik a jogászbeli rátermettség: kultúreszménnyé válik a retorikai szellem és ennek hordozója a latin műveltségű ember, aki mint szónok és tisztviselő jó latinságával kiválik. A nemzeti önértetnek egyik kiágazása a szabadságnak féktelen szeretete, mintegy visszahatása a földrajzi helyzetnek: a nagy magyar Alföld és a Balaton, ahol a hamisítatlan magyarságra nagyobb tömegekben akadunk, szinte beláthatatlan pusztáival és síkságaival, messze távlatáival kimeríthetetlen ősforrása a magyarok szabadságszeretetének, amely Winkler szerint élesen elüt a szlávokétól. Ehhez járul a daccal párosult erőben megnyilatkozó ellenállás politikai megrendszabályozással és kényszer útján való megfélemlítéssel szemben. A politizálásra való hajlamot támogatja a magyarok veleszületett szónoki tehetsége, amely világos előadásban bontakozik ki. Ennek szolgálatában állnak középfokú intézeteink önképzőköröi és a főiskolai diákegyesületek, amelyeknek tagjai időnként politikai térre rándulnak ki. Az úgynevezett „nemzeti tantárgyak” mellett az iskolai ünnepélyek és emléknapiak is céltudatosan szolgálják a hazafias neveléssel kapcsolatos nemzeti tudatosságot.

Művelődési készség és rátermettség. Egy bécsi írótól (F. Salten) származik ez a hízeltő kijelentés: „*Ungarn heisst Talent*” (Magyarország tehetségét jelent): jogosultságát t. k. bizonyítja az a nagyszámú magyar, aki külföldön a legkülönbözőbb területeken vezető állást tölt be, de bizonyítják azok az írók, tudósok, művészek, akiknek neveit és műveit a külföldön is ismerik és elismerik.^{25a} Már br. Orczy Lőrinc 1760-ban megjelent munkájában magasztalja honfitársainak fogékonyságát a tudományok és tanulmányok iránt, gyors felfogásukat és helyes ítéletüket. Szintúgy Szilasy János

²⁵ A külföldiek rendszeren a *sovínizmust* vetik szemünkre. Így pl. Schmiedt K.: „Ein Spaziergang durch Österreich-Ungarn” és W. J. Tucker „Life and society in Eastern-Europe” c. műveikben. Ezekkel száll szembe meggyőző érvekkel Abonyi A. „Magyar sovínizmus” c. tárcájában a Magyar Hírlap 1891. jún. 8. sz.-ban.

^{25a} Karin Michaelis híres dán írónő: „A világ legboldogabb országa Dánia, a világ letehetségesebb országa Magyarország.” (M. H. 1935. XI. 17.) — Méhes Gyula: „A magyar faj alkotó ereje.” (O. K. T. K. 1935, 104—110. l.) — Drucker György: Nemzetközi szervezetek. A nemzetközi organizáció kialakulása. (1935, 315 l.) La Hongrie dans les relations internationales. (La Hongrie dans la coopération internationale 1935.)

1827-ben megjelent munkájában, kiemelve a művészeti és iparbeli tehetséget. Ehhez járul külön készség az idegen nyelvek elsajátítására, amelyeknek helyes kiejtését a magyar hangok nagyban előmozdítják. (Viszont igaz, hogy a német nyelv a tösgyökeres magyarnak rendkívüli nehézségeket okoz). A tehetségek tisztelete és méltánylása az iskolán belül és kívül megnyilatkozik. A szabad utat a rátermettségnek (*Freie Bahn dem Tüchtigen*) újkori demokratikus jelszó az iskolán belül a bevált (középiszkolai, tanítóképzőintézeti, kereskedelmi iskolai) tanulmányi versenyekben, úgyszintén a promotio sub auspiciis gubernatoris (regis) eredeti magyar intézményében jut kifejezésre; az iskolán kívül, az életben pedig abban, hogy számos magyar egyházi és világi állásban működő egyén alacsony társadalmi sorból került ki.

Művészeti rátermettség. A magyar honfoglalás idejéből napfényre került leletek az ósmagyar kultúra figyelemreméltó elemeit szemléltetik. A középkorban a népköltészet ikertestvéreiként megjelenik a zene és az ének: a szerte vándorló regösök régi népdalait sajátos dallam és ritmus jellemzi. Walter Crane neves angol festő szerint a magyar érzésnek jellegzetessége mindenben megnyilatkozik és mindent ural. A népnek művészi érzéke és tehetsége gazdagon bontakozik ki a népművészetben és a festői népviseletekben. Művészetünknek magas szintjét kiállítások és előadások alapján a külföld is elismeri. (Festők: Munkácsy, Zichy, Lotz, Szinyei-Merse. Zenészek: Liszt, Joachim, Hubay, Bartók, Kodály.) Az egészen sajátos magyar zene számos kiváló külföldi zeneszerzőt megtermékenyített (Beethoven, Haydn, Schubert, Brahms, Massenet). A magyar iparművészetet is nagy mértékben méltányolja a külföld. — Iskoláinkban a művészeti tehetség kifejlesztésére és érvényesítésére különös gondot fordítanak: számos középiskolában a rátermett növendékek ifjúsági zenekarokban tömörülnek, amelyek önálló előadásokban mutatkoznak be és iskolai ünnepélyek alkalmával sikeresen közreműködnek. Magyar motívumokkal találkozunk a rajztanításban és a tanítónőképzőintézetek kézimunkatanításában.²⁶ Múzeumokban és művészeti kiállításokban szakszerű tanári vezetés mellett végzett látogatások is fejlesztik a tanuló ifjúság művészeti érzékét.

Testi alkat. Már népünknek harci jellegéből következik, hogy a magyar faj határozott hajlammal és fejlett alkalmatossággal rendelkezik a testgyakorlatokkal kapcsolatos minden ténykedésre. Őseink született lovasok voltak, akik nagy kedvteléssel üzték a fegyverforgatást folytonos kitaró vállalkozásaikban. Amióta a földművelés lett főfoglalkozásuk, kora hajnaltól késő alkonyatig fáradhatatlanul buzgólkodnak az aratás körül. A magyar huszárnak és

²⁶ V. ö. Undi Mária úttörő gyűjteményes munkáit: „Magyar Kincsesláda. Eredeti művészi rajz- és hízmésmintagyűjtemény” (1932 óta). „Magyar Fonalasművészet” (1933 óta). — Pekár Károly „A magyar nemzeti szépről” (1906.) c. munkájában példák kíséretében a művészet és irodalom egész területére kimutatja a nemzeti jelleg érvényesülését.

általában a magyar katonának hírét a világháború világszerte újlag nyilvánvalóvá tette. A feltámadt és nemzetközi keretekben megtartott olimpiai versenyeken szintén fényesen helytálltunk. Ősi örökségként a mai ifjúságnál bizonyos támadó erőszakosság (*Draufgängertum*) észlelhető, aminélfogva különösen azokat a sportokat és versenyeket kedveli, amelyek az egész személyiség érvényesítését követelik meg (labdarugás, vívás, vízi és jég sportok). Ballai Károly kimutatta, hogy a gyermek kedve testi mozgások iránt már a 3. életévben jelentkezik, a 10. életévtől kezdve harcijátékokért (betyár és zsandár stb.) lelkesedik és testiek dolgában 21. életévében éri el a tetőpontját. Konrádi Dániel dr. egyet. magántanár, a kolozsvári ev. ref. kollégium orvosa és egészségintanára „*Orvosi tapasztalatok tanulókon*” címmel még 1911 elején tanulmányt bocsátott közre, amelyben külföldi statisztikákkal való összehasonlítás után megállapította, hogy a mi ifjaink általános magassága jóval nagyobb, mint a Quetelet átlagos méretei; évenként is az átlagosnál nagyobb gyarapodás mutatkozik, kivéve a nyolcadik osztály tanulóit. Méréseinek eredményeit a következőkben foglalja össze: „Ifjaink nemcsak magasságban, hanem testsúlyban és mellbőségben is felülmúlják más nemzetek hat-tízennyolc éves ifjait, amennyire ezt most meg lehet állapítani. Nem akarom általánosítani egy iskolában végzett mérések alapján ezt az állítást, ámbar azok az adatok is, amelyeket ugyanebben az iskolában az 1905—1906. tanév folyamán nyertem, ugyanezt bizonyítják. Mégis meg kell jegyezni, hogy ez nem lehet a véletlen játéka s hogy érdemes lesz ezeket az adatokat a különböző vidékeken összegyűjteni s ezáltal az egész magyar ifjúságra érvényes méreteket megállapítani.” A kolozsvári adatok mindenesetre támogatják azt a megállapítást, hogy a magyar sport szaporodó sikerei valóban a jól irányított, jól iskolázott nemzeti erőnek jelentkezései. Ha kedvező körülmények segítik, akkor kifejlődik, és a magyar népnél is csak a szociális viszonyok javítására van szükség, hogy a nép testi fejlettsége a lerombolás tünetei helyett a fejlődés öröndetes jeleit mutassa. A magyar iskolák rendszere és tanterve nagy mértékben számol az ifjúságnak testi rátermettségével és szükségleteinek kielégítésével, amennyiben szinte az egész vonalon osztályonként heti 2—3 órát szentel a tornatanításnak, amihez a kötelező játékdélutánok és kirándulások járulnak. A szabad tornázást és sportot az intézeti testgyakorló körök és az intézetközi versenyek teszik lehetővé: régebben kerületi és országos tornaversenyeket is rendeztünk, amelyeken mindkét nembeli tanulóifjúság vett részt. A háború előtti kötelező katonai szolgálatot pótolja némileg az 1921-ben szervezett Levente-intézmény, amely az iskolán kívüli 12—21 éves fiúk, ill. férfiak testi kultúráját mozditja elő hathatósan. Ugyanezt a célt szolgálja erkölcsi kizsákmányozással a cserkészintézmény. A középiskolai ifjúságnak a felnőttek sportegyesületeiben és versenyekben való részvételéért azonban nyomós pedagógiai okokból nem lelkesedünk. Mindezek alapján összefoglalóan megállapítható, hogy a tanulóifjúságnak testi kiművelése

(*Ertüchtigung*) minden tekintetben számol a népjellemnek ezirányú megnyilatkozásával.

Nevelés. Itt elsősorban ugyan a családra gondolunk, ám azért az iskolában a tanítás mellett a nevelésre is, az eddiginél nagyobb súlyt kellene vetni (nevelő-oktatás). A régi magyar családokban patriarkális szellem és szokások uralkodtak, amelyek a népjellemből táplálkoztak és azt viszont istápolták. A régi és az új (modern) családok között, sajnos, nagy űr és mély szakadék tátong. Ma, amikor az egész világ erkölcsi és gazdasági válságban vajúdik, ez utóbbi gondok felülkerekednek, az embereknek gondolat- és érzelmi-világa vésteljesen összezsugorodik, az öregek és fiatalok: apák és fiúk, anyák és leányok között a kölcsönös megértés és megbecsülés mind nehezebbé és ritkábbá válik. A családi élet súlyos megpróbáltatások előtt áll; a család központjában hivatásának élő férje oldalán az anya buzgólkodik. Vámbéry szerint elődeinknél az asszonyt erkölcsi tisztaság jellemezte, különös nagybecsülés és gyengédség övezte. Nálunk az asszonyt több jog illeti meg a családban, mint a többi népeknél: jelképesen erre utal a *feleség* elnevezés is. A magyar történelem gazdag fennkölt, hősies nőkben, akik az ifjúságnak mintakul szolgálhatnak. A magyar népjellemre bevilágít a hagyományos anyaszeretet, amelyet költőink mindkét vonatkozásban szinte zsoltárszerűen dicsőítenek. (V. ö. Balázs V.: Magyar költők anyaszeretete. 1933. 48 l.) — A nevelés, családban, iskolában egyaránt, első sorban a negatív tulajdonságok leküzdését tartsa szem előtt: magasabb társadalmi és nemzeti érdekek követelik, hogy a népjellemnek káros oldalait lehetőleg tompítsuk, csökkentsük. Család és iskola szoktasson idejekorán és mindvégig rendre, pontoságra, kötelességtudásra, kitartásra, fegyelemre és önfegyelmezésre: mind erre ma annál nagyobb szükség van, mert a hadseregnek az iskolát végzett ifjúságra a kötelező katonai szolgálattal járó kitűnő nevelő erejét egyelőre nélkülöznünk kell. Joggal hangsúlyozza Kornis Gy., hogy „a mai kor munkája nem hirtelen kirobbanó, explozív bátorságot követel, amilyen a magyar *virtus*), hanem türelmet, kitartást, a szabályok engedelmes betartását, folytonos résenállást, aprólékos pontosságot, fegyelmet és szolidaritást, oly erényeket, amelyek nélkül kollektív tevékenység nem lehetséges... A nevelésben sokkal lényegesebb az akaratnak, a jellemnek, mint az értelemnek fejlesztése, mert minden nagy hatalmi erő kifejtés a fegyelem és a szolidaritáson múlik.”²⁷ Ezeket a tulajdonságokat és erényeket fejlesztik ki és erősítik a test- és katonai gyakorlatok, a Levente- és cserkész-intézmények, kirándulások, utazások, önképző- és szakkörök: megannyi kezdeményezés és intézmény, amelyekkel az iskolán belül és kívül találkozunk.

Iskolaszervezet. Ha alulról felfelé szemügyre vesszük a magyar iskoláknak szervezetét, akkor tárgyunkkal kapcsolatban megállapíthatjuk a következőket. Minthogy a népjellem a kisgyermekekben

²⁷ Kultúrpolitikánk irányelvei. (1921, 45 l., a 25. l.)

(3—5. életévig) nagyjában még szunnyadó, fejletlen állapotban van, az óvodákban Fröbelnek és Montessorinak magyar elemekkel átszőtt módszerei helyénvalók és beváltak. A következő fokon, a népiskolában a népi, nemzeti jelleg már nagyobb mértékben bontakozik ki. Az idevágó, demokratikus és liberális szellemben megalkotott 1868-iki alapvető népiskolai törvény, amelyet későbbi hivatalos rendeletek kiegészítenek, kellőképen hangsúlyozza a nemzeti irányt. A polgári iskola (l. fent) alapítása (1868) óta négy osztályával és tantervével eleget tesz a nemzeti, társadalmi és gazdasági szükségleteknek. A középiskolákban évtizedeken keresztül a Herbart-Ziller-féle módszer volt irányadó, amely ma helyt adott a nagyobb mozgásszabadságnak és az öntevékenységgel kapcsolatos munkaiskolának. A világháború után a politikai helyzet átalakulásával az idegen nyelvek tanításában is változás állott be: továbbra is megmaradt a német nyelvnek intenzív tanítása első helyen, míg 2. idegen nyelvként a francia mellé egyenrangú minőségben az angol és az olasz nyelv lépett. Az élő idegen nyelveknek ez az előnyomulása a külföld ismeretével kapcsolatban (*Auslandbunde*) előnyére válik a nemzet nevelésének nemzetközi viszonylatban (l. fent c). A legújabb középiskolai reform: a latin nyelvnek kötelező tanítása minden növendék számára és az egyetlen latinmentes középiskolának, a reáliskolának eltörlése, szerintünk nem számol eléggé a népjellemmel, de még kevésbé korunknak a technika és racionalizálás követelte gazdasági szükségleteivel, hanem ismét visszahelyezi jogaiba a régi retorikai művelődési eszményt, amelyen — úgy látszott — már felülkerekedtünk. Jól mondja B o g n á r Cecil (l. lent): „Nevelésünkben éppen úgy, mint a közéletben, nagyon sok a retorikai elem: nem érünk rá cselekedni a sok szónoklás miatt.” Főiskoláinkban, amelyek nagyjában nemzetközi (külföldi) szervezetet mutatnak, a nemzeti jelleget a nemzeti tárgyak mellett a diákszervezetek képviselik alkalmi megnyilatkozásaikkal (nemzeti ünnepek, balagás stb.). Örvendetes jelenség a nemzeti szellemben működő munkaiskolának és a lélektani iránynak térfoglalása is: a magyar fajiságra támaszkodó pszichologizmusnak üdvös megtermékenyítő hatása és kölcsönhatása lehet a népjellemre, viszont óvakodni kellene e téren külföldi áramlatoknak és mintáknak szolgái utánzásától, a túlzásoktól és egyedül üdvözítő voltukba helyezett hittől. A szervezet keretében végül meg kell emlékeznünk a nálunk buzgón felkarolt iskolán kívüli népművelésről, amely előadások, felolvasások, népházak, népkönyvtárak stb. segítségével elégit ki a magyar népben rejlő kiváló művelődési ösztönt és szükségletet.

Összefoglalás. Fejtegetéseinknek eredményeit tárgyi szempontok szerint három csoportban foglalhatjuk össze.

I. Tételek. 1. A valóban nemzeti nevelésre irányuló törekvés Magyarországon mindig megvolt. 2. A magyar népjellem nem egészen egységes: főbb vonásai nagyjában ki vannak derítve. 3. A nevelés és oktatás az iskolák szervezetében és belső életében csak részben alkalmazkodik a népjellemhez: aránylag leginkább az alsó-

Tokú iskolákban, míg a közép- és főiskolákban a külföldi befolyás még túlyomó. Ennek ellenére máris néhány sajátos magyar iskolai intézménnyel rendelkezünk (önképzőkörök, iskolai sport- és zenekörök, játékdélutánok, iskolai sport- és tanulmányi versenyek, promotio sub auspiciis gubernatoris). 4. Az iskola és a népjellem kölcsönhatása két irányban nyilatkozik meg: a) a népjellem az iskola ellenére is utat tör magának, b) az iskola a népjellemet, még ha közönyösen viselkedik is, nem tudja elnyomni. Más szóval a népjellem erősebb az iskolánál. 5. A nemzeti és nemzetközi (külföldi) elemek küzdelmében az iskolában még mindig a nyugat felé való tájékozódás (*Zug nach Westen*) bizonyul erősebbnek, míg a kultúra többi területein, főleg az irodalomban és művészetben a sajátos magyar szellem sikeresen érvényesül. 6. A népjellemnek korlátlan térhódítása (negatív tulajdonságok!) a nevelés- és oktatásügyben magasabb nemzeti és nemzetközi érdekeknek kárára lehet. 7. A népjellemre támaszkodó nevelés-oktatás azért mégis ajánlatos, mert a rossz tulajdonságok ellen folytatott küzdelem az egyén és a nemzet tökéletesedésére vezet: az egyén és a nemzet erőkészletét fokozza.

II. *Feladatok.* 1. Minthogy az egyes ember jelleme testi, szellemi és lelki tulajdonságainak eleve megszabott irányú eredője (algebrai összege), a népközösségnek antropológiai jegyei, szellemi tulajdonságai, lelkületi sajátosságai, amelyek egy egész nemzet kultúráját meghatározzák, amazoknak (az egyénieknek) szintéziséből alakulnak ki. Ezért a tanítónak, nevelőnek a pedagógiának rég hangoztatott és bevált elvét, az egyéni nevelést kell szem előtt tartania. 2. Minthogy a pozitív (kedvező) tulajdonságok önmaguktól is érvényesülnek, a népjellem értelmében folytatott nevelést legjobban azzal szolgáljuk, ha iskolában és családban a negatív (rossz) tulajdonságokat lehetőleg tompítani, kiselejtezni igyekszünk, ami a jó tulajdonságok alkalmi erősítését sem zárja ki. 3. Az erre irányuló törekvés folyamán mindkét említett nevelési tényező kellő elfogulatlanság és megfigyelés mellett önismeretre fog szert tenni, ami tudatos önnevelésre is fogja képesíteni. 4. A népjellem felismerésére főleg a falusi tanítónak kínálkozik kedvező alkalom és hálás terület (l. fent). 5. Különbséget kell tenni a faji származással szoros kapcsolatban levő alapvonások és az életkörülmények, a kultúra hatása következtében kialakult másodlagos jellemsajátságok között (Bognár C.: A magyarság jellemrajza, Budapesti Szemle 1935, 63. l.).

Imre S. már említett előadásában a tennivalókat tömören ebbe foglalja össze: 1. Folytatnunk kell a magyar jellemvonások megállapítását, felhasználva e célból minden segédeszközt, első sorban az irodalomban már felhalmozódott adatokat. 2. Állandóan igyekeznünk kell a megismert vonásokhoz megfelelően alkalmazkodni, hogy a nevelés mindenben a nemzet érdekeinek megfelelő legyen. — Ezt a programot bőven kifejti és részletesen megokolja „A neve-

léstudomány magyar feladatai" c. alapvető munkájában (Szeged 1935. 136 l.).

III. A népjellemmel kapcsolatban a jövő kutatás számára még a következő elágazási problémák kínálkoznak. 1. Milyen a viszony országonként a nevelésnek nemzeti és nemzetközi elemei között, azaz az utóbbiból mennyi foglaltatik az előbbiben, az egyik irány befolyása a másikra, milyen módon lehet ezt a viszonyt a gyakorlatban eszményivé tenni? (Egyensúly, Suum cuique). 2. Melyik idegen nevelés-oktatási rendszer volt az illető nemzetire döntő befolyással, mikor és milyen mértékben? 3. Mely magyar vonások találhatók más népeknél is és melyeknél; viszont melyek hiányoznak nálunk és vannak meg ott? (Összehasonlító néprajz, nevelés- és néplélektan). 4. Melyek azok a nemzetközi nevelési tényezők, amelyeknek egyetemes érvényességet lehet tulajdonítani?

Kemény Ferenc.

A földrajzi számonkérés és feleltetés módja általában és a képesítő vizsgálatokon.

Módszeres eljárásaink tárgyalásának során alig van kérdés, amellyel ritkábban foglalkoznánk, mint épen a számonkérés módjával. Van tanár, aki nem is szereti, szívesebben tanít, tovább halad. Akik pedig számonkérenek, többféleképpen hajtják végre. Bizonyos céltudatos, egységes eljárást kívánatos volna ebben a kérdésben is megállapítani.

A számonkérés esetről-esetre előforduló módjait az egyes alkalomnak megfelelőleg a következőképen csoportosíthatjuk: 1. Számonkérés az órák végén, kb. 4—5' alatt, 2. a rendes leckék számonkérése 15—20', 3. összefoglaló kisebb egységek számonkérése 15—20', 4. összefoglaló nagyobb egységek számonkérése 25—30' vagy a teljes óra, 5. általános ismétléseknél a teljes óra, 6. a rendes osztályvizsgálaton és 7. a képesítő vizsgálatokon való számonkérés.

Mindezen alkalomok a számonkérésnek más és más módját szolgáltatják. Az órák végén pl. örülnünk kell, ha a tárgyalt anyag lényegére vagy kiemelkedőbb (főleg nehezebb) pontjaira a tanulók elfogadható rövid feleletet adhatnak. Egyes tételek tanításánál, mint pl. a Föld keringése, a Hold fényváltozásai stb. már tárgyalás közben folyton foglalkoztatom és kérdezem a növendéket, de az ilyen lépésről-lépésre való haladásnál is igen jó, ha az óra végén a tanultakat rendszeresen együtt összefoglalhatjuk. A csillagászati földrajz tanításánál ez különösen fontos, mert a növendékek könnyen elmerengnek, a nélkül, hogy tisztán látnák, értenék a tanár által elmagyarázott dolgot. Lényeges az ilyen anyag rendes számonkérésénél az a szempont is, hogy a növendék ne csak értse és tudja a leckét, hanem annak kellő megmagyarázására is képes legyen. Nagy

különbség u. i. valamit leckeszerűen tudni, elmondani vagy ugyanazt a tiszta megértés, illetőleg megértetés szempontjából megmagyarázni. Ezt különösen a csillagászati földrajz tanításánál azt hiszem, (mint kezdő tanárok) valamennyien tapasztaltuk. Az I. éves növendékeket tehát talán egy tárgy tanításánál sem tudjuk jobban, szembetűnőbben jövőendő hivatásuknak a tudatára eszméltetni, mint épen az I. éves földrajzi anyag számonkérésénél, ahol a maga okoskodása, aktivitása, helyes gondolkodása megfelelő irányítás mellett teljes mértékben érvényesülhet.

Az első évben megkezdett munkát a felsőbb osztályokban aztán még fokozottabb mértékben és sikerrel folytathatjuk. Szem előtt tartva u. i. növendékeink jövőendő hivatását és a tárgy tanításánál máskülönben is kívánatos oknyomozó követelményeket, magyarázat közben is lépten-nyomon felvetjük az egyes földrajzi jelenségek okait, okozatait és eredményeit kutató kérdéseket, s ezáltal tanítványainkat nemcsak állandó érdeklődésre, önálló megfigyelésre, okoskodásra tanítjuk, hanem még a IV. évfolyam előírt módszertani anyaga előtt tudatossá tesszük előttük, hogy a helyes földrajzitanítás keretében (mint pl. már a népisk. I—III. oszt. beszéd- és ért. gyakorlatában) minden lépés a „miért”-tel kezdődik.

Erre a „miért”-re természetesen legtöbbször csak a tanár adhatja meg a feleletet, de a számonkérés alkalmával vigyáznunk kell arra, hogy határozatlan botorkálások elkerülésével a növendékeink is mindenre a lehető leghelyesebben megfeleljenek. Épen ezért igen fontos, hogy gyöngé vagy elfogadhatatlan feleletek után, lehetőleg *jó feleletekkel tisztázzuk* az esetleg homályos részleteket. Ilyenkor aztán, sőt általában is, rövid kérdésekre feleltethetünk, de lehetőleg mindig úgy, hogy a logikusan összefüggő kérdésekre adott feleletekből olyan összkép alakuljon ki, mintha az egész leckét egy növendék mondta volna el. Ilyen módon nemcsak 6—8—10, sőt néha több növendék készülségét őrizhetem ellen, hanem mintegy újra felépítem az illető tájegységre (gazdasági, kulturális stb. részre) vonatkozó jellegzetes sajátságokat, s ezzel a tanult anyag kétszeres mértékű megrögzítését erősítve, egyttal az öntudatos, rendszeres földrajzi gondolkodásra való nevelést is szolgálom. Persze ezen kérdések egymásba kapcsolódó logikus sorrendje mellett vigyáznunk kell azok „tanítástani” követelményeire is. Legyen tehát a kérdés rövid, egyszerű, határozott, világos, s mindenekfelett olyan, amelyik a gondolat továbbfűzésére és a helyes felelet megadására alkalmas. Bonyodalmas, nyakatekert szerkezetű vagy homályos tartalmú kérdésekkel ne terheljük a növendékeinket, s ne kérdezzünk mást, mint amit rendes készülsége alapján azon az órán tudnia kell. A lelkiismeretes tanulót u. i. bántja, ha a tanár valamilyen szeszélyes (talán elkalandozó) kérdése miatt szorgalmáról, készülségéről nem adhat számot.

Ne legyünk aztán nyersek, türelmetlenek, ha némelyik növendék nem tud felelni, vagy nem épen helyes feleletet ad. A türelmetlen, hirtelen leültetésből vagy leintésből t. i. sok keserűség fakad, s nem egyszer meggyőződhetünk, hogy az ilyen (talán pityergő vagy

morgó) diák újabb (lehiggadt és támogató) kísérletünkre tökéletes feleletet ad. A tanár tehát ne rideg számtisztje, hanem még kérdezés alkalmával is támogatója, segítője legyen a növendéknek. Mindez azonban nem azt jelenti, hogy a készülletlenséget ne ostorozzuk. E tekintetben is járjunk el teljes szigorral, mert a legkisebb elnézés is megbosszulja magát, s maga a növendék lesz később szemrehányóbíránk, ki tudatlanságát a lágyszívű tanár hibájának tulajdonítja. És csakugyan nem egyszer maga a tanár hibás egyes növendékek hátramaradása miatt. Néha ott felejtünk 1—1 növendéket valamelyik sarokban, nem igen feleltetjük, s csak akkor vesszük észre, hogy semmit sem tud, mikor már késő.

Ez általános pedagógiai megjegyzések után tehát megállapíthatjuk, hogy a rövid, csaknem a fél osztályt megmozgató, de az egész osztályt foglalkoztató kérdésekre való feleltetés a nélkül, hogy szétforgácsolnók vele a számonkérendő földrajzi anyag (tájegység, gazdasági, kulturális, statisztikai kép stb.) egységét, összeképét, mind a rendes órákon, mind az összefoglaló ismétlések alkalmával a lehető legjobb mód a logikus földrajzi gondolkodás, megrögzítés, a gyors haladás és az igazságos osztályozás szempontjából. Természetesen az önálló szabadeloadás gyakorlására nem mulasztjuk el az egész leckének egy vagy esetleg két részben egy vagy két növendékkel való elmondatását sem, de nem nagy hiba, ha olykor ez, sőt néha az egész rendes felelés is elmarad, pl. mikor Németország vagy más nagyobb tájegység természeti képe után pár kapcsoló ismétlészerű kérdéssel rátérek az új, (de az előbbi leckével szorosan összefüggő) anyag: az emberföldrajzi és kulturális élet tárgyalására. Bármennyire kell is azonban takarékoskodnunk az idővel, lehetőleg, ha keveset is, kérdezzünk minden órán. És adjunk alkalmat szabadon választott (saját tapasztalatunkból vagy olvasmányokból merített), esetleg általunk kijelölt tételek önálló szabad előadására is.

Az öntevékenységre serkentő és önállóságra nevelő szabadeloadások értékelésével honorálom a kirándulások előkészítését, vezetését, továbbá a grafikonoknak, szülőföld ismertető vagy más irányú gyűjteményeknek, rajzoknak, táblázatoknak vagy más szemléltető eszközöknek célszerű elkészítését is, mint a tárgy iránti érdeklődés és a tanítói pályára való készülés értékes munkáját. Ezek elkészítésénél megadjuk a tételt, a forrást és a szükséges útmutatást. Elismerőleg és dicsérettel fogadjuk ezeknek a munkáknak esztétikailag is szép előállítását, de a kevésbé sikerülteket sem fogadhatjuk kellő méltánylás nélkül, ha azok máskülönb helyesek és a célnak megfelelőek. Épen ezért a túlterhelés elkerülése végett leghelyesebb a kifüggesztésre szánt táblázatokat pár évre eltenni, megőrizni és ha szükségét érezzük, csak akkor készíttessünk újat, vagy olyant, amí hiányzik. Rendszeresen évről-évre végeztetni ilyen komoly (kiszámításokkal terhelt) munkát felesleges. Elég, ha a növendékek naplójukban vagy rajzfüzeteikben ilyen táblázatokkal, kimutatásokkal rendelkeznek, azok előállításmódját tudják, s főleg ha azok kikerekített

pontos adatait megjegyzik. Persze a kikerekítéssel is csínján kell bánni. Túlzás pl. egyik kollégánknak az az eljárása, mikor Csonka-Magyarország 92.666 km², tehát kerek számban 93 km² területét kikerekíti 100 ezerre, jöllehet a népsűrűség száma is 93.

Statisztikai adatokról lévén szó, még azt jegyzem meg, hogy lehetőleg a növendékektől csak a legszükségesebb számokat, de azokat bizonyos mértékben leegyszerűsítve, jól követeljük meg. Igen tanulságos pl. a népesedési; gazdasági, kereskedelmi, városi stb. fejlődésnek táblázatokon való áttekintése, tanulmányozása, de örülünk, ha a növendék az itt feltüntetett sorozatos számokból csak egyet-egyét jegyez meg, pl. ilyenformán: búza, tengeri volt Nagymagyarországon 41—42 millió q, rozs, zab: 12, árpa 15 mill. q. Ne kicsinyeljük le aztán azt se, ha a jelölt pl. a képesítő vizsgán csak hozzávetőleges, de jó (ha nem is pontos) adatokat mond, pl. árpa termésünk 5 mil. q. Ez is helyes, jöllehet a statisztika az utolsó 3 évben 6—4—7-et tüntet fel. Hogy mit és mennyit kívánhatunk meg a tanítási órán vagy képesítón a jelölttől, az a tanár belátásától függ, de bizonyos mértékét feltétlenül meg kell követelnünk, mert statisztikai tudás nélkül csak üres, homályos és botorkáló bármilyen irányú földrajzi ismeretünk és gondolkozásunk.

A számonkérés módjáról több kollégát meginterjútoltam, s ezekből még egyet-kettőt röviden megemlítek. Ilyenek:

A) 1. Bemutatják a házi feladatokat. (Rajz, grafikon stb.) 2. 3—4 felel összefüggő részeket. 3. Aktuális dolgok megbeszélése. 4. Megfigyelések számonkérése, ami az új anyaggal kapcsolatban van. 5. Mindíg az egész eltanult rész fel van hagyva a vonatkozások kedvéért. Persze csakis a megfelelő vonatkozásokra értjük az egész részt.

B) 1. Egy tanuló (vagy több táblán több) rajzol a táblára. 2. Egy tanuló a térképnél felel s 3-ik vagy 4-ik folytatja.

C) 1. Együtt rajzolnak és a felettetésnél is a rajzfüzetből felelnek. Néha ki is cserélem a füzeteket. 2. Felelnek a térképről is, de rajz és térkép nélkül is.

D) 1. Ált. feleletül a rajzot kívánom és sokszor, pl. összefoglalásnál üres lapokra (el. isk. anyagnak megfelelően) rajzoltatok.

E) 1. Egy jó tanulóval elmondatom a lecke vázlatát. 2. A lecke egyes részeit 1—2 más növendékkel. 3. Statisztikát papírlapokon veszek számon (más, más oszlopot). 4. Nem rajzoltatok. 5. Néha, ha magyobb új anyag kerül sorra, csak 5'-ig feleltetek pár kérdésre s a leckét röviden összefoglalva, tovább haladok.

Mindezek után áttérek a legkényesebb pontra, a képesítői kérdések és felettetések módjára. Itt már igazán ahány ház, annyi a szokás, mert az itt követendő eljárás a legtöbb esetben az elnöktől függ. Az egyik, mint tudjuk, térképet használtat, rajzoltat, a másik pedig minden segédeszközt mellőztet. A szaktanárok leghelyesebb eljárást tehát e tekintetben is közös nevezőre kellene hozni, s az elfogadott álláspontot (különösen, ha az illető elnök nem szakember) az elnök előtt kifejezésre juttatni. Döntson tehát elsősorban a

szakértekezlet és ennek hatása folytán maga a szaktanár abban, hogy a tanítójelölt tudásának és igazságos minősítésének szempontjából melyik a legcélszerűbb eljárás. Sőt még azt is felvetem, nem volna-e az a rendesebb és pedagógiai szempontból üdvösebb eljárás, ha a bemutatott tételek sorából (mint az érettségin) maga a tanár jelölne ki a növendék egyéniségének és képességének legjobban megfelelő tételt.

Ezek előrebocsátásával, de égető hangsúlyozásával pillanatnyilag most csak két kérdéssel foglalkozom. Először, hogy milyenek legyenek a tételek és milyen legyen a kérdezősi, illetőleg a felelőtetési mód.

Tétesorozatot nem állítottam össze, hiszen ezek, jóllehet mindig a tantervben előírt követelményekhez alkalmazottak, mégis az egyes tanárok egyénisége és tanításmódja szerint változók, azaz többé-kevésbé egymástól eltérők.

Legyen szabad azonban mégis egyes dolgokra a figyelmet felhívnom. Ne adjunk Magyarországnak földrajzából 40—45 tételnél többet és a *szülőföld* ismertetéséből is elégedjünk meg 5—6 tétellel, s legfennebb ha mégis ki akarnók egészíteni 50-re, vagy ha a jelzett 40—45 tétel is felaprózást jelentene, bővítsük ki olyan összefoglaló természetű tételekkel, amelyek talán a könyvben nincsenek meg, de a jelölt által könnyen megoldhatók. Pl. A Duna mint viziút. Vízszabályozások. Magyarország (vagy az elszakított részek) legnagyobb városai és azok jelentősége. Hazánk természeti szépségei. Vagy ugyanezt más formában: Milyen természeti ritkaságokra, kincsekre és történelmi vonatkozásokra hívná fel tanítványai figyelmét területi integritásunk érdekében? Vagy: Magyarország földrajzi egységének összehasonlítása a szomszédos új államokkal, s ezzel kapcsolatban: Nemzetünk multja, jelene és jövője gazdaságföldrajzi megvilágításban stb.

Ilyen irányú tételek megoldására a tanár már évközben előkészítheti tanítványait vagy a kellő források megjelölésével ezeket épűgy, mint a grafikonokat, egyes vállalkozókkal is kidolgoztathatja. Néha a gyak. isk. tankönyvben is találunk erre megfelelő forrást. Pl. a Duna mint viziút. Hazánk természeti szépségei c. tételeket én az el. isk. könyvből kértem számon.

Nem egyszer pótoltattam sikerrel a tankönyv hiányos részeit az el. iskolások számára írt könyvem egyes részeiből. Megdöbbenéssel vettem észre ugyanis, s ezt a vizsgálatok alkalmával állandóan tapasztalhatjuk, hogy a legjellegzetesebb helyzetű és kultúrájú városainkról is tankönyveink alapján alig mondanak pár sablonos megjegyzésnél többet jelöltjeink. Pedig az egyes tipikus tájegységek pezsgő, rohanó, zakatoló élete mégis csak a városok mozgalmas életében tükröződik a legszembetűnőbben. És mégis ez valósággal el-sikkad a nagy szakértelemmel megrajzolt tájak lüktető ereiben. Mint faira (azaz térképre) hányt száraz borsószemek, úgy állanak üres karikájjukkal a térképen ezek a helyek, s felelés közben épen a városokon való rideg átsíklás juttatja eszünkbe a német földrajztudós,

Oscar Peschel mondását, hogy „a térkép a bölcsök köve, de a kő (térkép) csak puszta kő marad, ha hiányzik mellőlük a bölcs.” Sajnos, lehet a tanuló kezében az atlasz vagy előtte a térkép, a bölcs bizony igen gyakran hiányzik mellőle. Igaz, hogy alkalmazkodnunk kell a könyvhöz, de valami úton emelkedjünk felül a városoknak csaknem pusztá topográfiai felemlítésén. Tudom, hogy a könyv e tekintetben keveset nyújt, de a képesítő vizsgálatoknak a színvonala szempontjából szükség van a pótlásra. És van rá mód, hogy ezen segítsünk, ha másképp nem, jegyzetekkel, vagy megfelelő könyvek-ből való kijelöléssel.

Másik szembetűnő hiányosság, amit mi szakemberek is siralmasan tapasztalunk, hogy a természeti tájak ismertetésénél ritkán halunk gyönyörködtető, megragadó festői leírást. Ez ugyan líra, de ez is a földrajzhoz és az illető táj életéhez tartozik. A koncentráció jegyében épen ezért ne idegenkedjünk felhasználni és alkalmazni a költészet szépségeit. Hiszen a költők valósággal megszépítették a természetet. Petőfi költészete, vagy Vörösmartytól az ilyen idézet: „Szép vagy oh hon, bérc, völgy váltazoknak gazdag öledben” stb vagy Jókaitól egy ilyen megjegyzés a Szent Anna-tónál: „Itt, e szent magányban, távol minden emberhangtól, oly közel éreztük magunkat Istenhez...” csak gazdagítják és emelik tárgyunknak talán olykor száraz, tudományos tartalmát és ha ezt növényeink elsajátítják, nemcsak a feleletük színvonala lesz emelkedettebb, de mindez jövődő apostoli munkásságunknak is gazdag forrása lesz.

Vigyázzunk még a tételek szabatos, határozott kitűzésére. Elrendezésében lehetőleg alkalmazkodjunk a könyvhöz, de mégis kerüljük el az ilyen felaprózást (egy cím alatt): Maros—Körös vidéke, Nagykunság, Hajdúság, Nyírség. Vagy az ilyen összetételt: A magyar medencerendszer tájai: Bpest és környéke általában. Nem találok szerencsésnek azt sem, hogy igen sokan Erdélyről csak két tételt adnak: 1. A Dk. Felvidék természeti képe. 2. A Dk. Felvidék élete. Tóth F. kollégánk már ezt az egységet 7 részre bontja. Talán ez sok, de az előbbi feltétlen kevés. Adhatunk u. i., sőt lehetőleg adjunk összefüggő nagyobb tájegységeket, de ezek keretében még mindig találhatunk pár kimerítő feleletre alkalmas tételt. Pl. Erdély éghajlata és gazdaságföldrajza. Vízrajza és főbb útvonalai. Vármegyéi és városai stb.

Legyenek aztán a tételek világosak, könnyen érthetők és rövidek, de az ilyen lakonikus rövidségű tételek sem tetszenek: Felszín. Vízrajz. Medencék. Ipar. Bányászat. Település stb. Ugyanezen tételsorozatban már túlságosan terjedelmes a következő: Erdély éghajlata, vízrajza, növény- és állatvilága, ásványi termékei.

A kérdezés módjában a jelölt elfogult és sorsdöntő fontosságú helyzetére való tekintettel még óvatosabbanaknak kell lennünk. A jelöltet tehát, akit öt év szorgalmas munkája után eddig a lépcsőig engedtünk, kezeljük a legnagyobb figyelemmel. Ne szolgáljuk ki, de segítsük céljának elérésében. Felelés közben, ha szükséges, támogassuk. Ha elkalandozik, igyekezzünk szabályozni gondolatmenetét, ne

kívánjunk tőle mindent, ami eszünkbe jut, s főleg esetleges tévedésénél ne intsük le nyersen, vagy hosszú hallgatásunkkal ne tegyük kínossá, lehetetlenné a helyzetét. A vizsgálati utasítás is előírja, hogy engedjük felelni, s utólag korrigáljuk a hibákat. Lehet azonban megfelelő, kellő időben való beavatkozással felelés közben is rövid közbeszólással javítani, a nélkül, hogy a felelés menetét megzavarnók. Persze a készületlenséggel szemben nincs orvosság, s ilyenkor az átengedés éppen olyan lelkiismeretlenség, mint az igazságtalan buktatás.

A kérdezés módja mindenesetre nagy művészet, de ne feledjük, hogy a legfőbb ped. elv, a *szerepet* épen a kérdésben jut leghszembetőbben kifejezésre.

Végül rátérek az egyik legkényesebb kérdésre. Megengedjük-e a képesítő vizsgálatokon a térkép (vagy atlasz) használatát? Ebben a kérdésben is igen eltérők a vélemények. Egyes tanárok szükségesnek tartják a térkép használatát, mert csak így tudnak igazán meggyőződni a jelöltek tájékozódó képességéről. A lányok inkább betanulják az anyagot, de nehezen tájékozódnak. Míg a leányiskolákban örülni kell tehát annak, hogy a jelölt el is tudja mutogatni azt, amit elmond, a fiúintézetekben éppen ellenkezőleg áll a dolog. Itt általában a fiúk örülnek annak, hogy térképet vagy atlaszt kapnak a kezükbe, amiről mégis valamit mondhatnak.

A férfikollágák nagy többsége nem is ellenzi a térkép használatát, de az általános vélemény mégis csak az, hogy igazi tudását és önállóságát a jelölt csakis a térkép használata nélkül tudja bemutatni, sőt az a kitűnő növendék, aki mondanivalóját a táblára vetett vázlatos rajzzal támogatni, illusztrálni is tudja. A legelemibb feltétel aztán, hogy a térképnélküli felelés után a topográfiai részeket is el tudja mutogatni. A térképnek tehát senki se ellensége, de a határozott tudás vagy kétségtelen tudatlanság elbírálása, szóval az igazságos osztályozás szempontjából helyesebb a térképnélküli feleltetés módja. És ez ellen alig is lehet kifogást emelni. Hiszen, ha megkívánjuk tőle, hogy Magyarország bármelyik tájegységét emlékezetből (ilyen feleltetés is van t. i.) lerajzolja, mennyivel könnyebb ennél ugyanazon tájegységnek emlékezetből való elmondása. Ne gátoljuk hát a jelöltet függetlenségében, mert amennyire igaz, hogy térkép nélkül tanítás közben egyetlen lépést sem szabad tennünk, éppannyira helytálló az az álláspont is, hogy térkép nélkül is lehet felelni. Mert mi nem tagadjuk ugyan, hogy a térkép a bölcsék köve, de a képesítőn elsősorban épen arról akarunk meggyőződni, hogy jövőendő pályáján oklevéllel a kezében valóban *bölcsét állítunk-e a térkép mellé.*

Nagy Ferenc.

EGYESÜLETI ÉLET.

Novemberi taggyűlés. Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének 1935. nov. 18-án, a budapesti VII. ker. áll. tanítónőképző-intézetben megtartott taggyűléséről. Jelen vannak *Padányi-Frank Antal* dr. elnöklete mellett: *Tabódy Ida*, *Grynaeus Ida*, *Medgyesi Zsófia*, *Cser János*, *R. Wodetzky Mária* (Magyar Cserkészlányszövetség), *Szántó Lenke*, *Szontagh Katalin*, *dr. Jelitainé Lajos Mária* dr., *Jaloveczkyné Czinkovszky Kornélia*; dr. *Erdős József* (Kalocsa); *Barabás Tibor*; *Vizy János*, *Turner Ferenc* (Kiskunfélegyháza); *Maurer Mihály*, *Váradi József*; *Oswald József* (Kalocsa); *Nagy Ferenc*, *Lux Gyula* dr., *Farkasdy Zoltán*, *Jaloveczky Péter*, *Csukás Zoltán*, *Mesterházy Jenő*, *Pócza József*, *Frigyes Béla*, *Ferenzi István*, *Vincze Sándor*; *Csekő Árpád* (Jászberény); *Gaál Géza* (Szeged); *Szemerédi István* (Pápa); *Fekete József*; *Farkas Mária*, *Girtler Mária*, *Erdélyi Olga*.

Elnök üdvözlí a szép számmal megjelenteket, az ülést megnyitja.

Szemerédi István: A *cserkészet a tanítóképzésben* címen tartott felolvasást. Előadó tanulmányának első részében a cserkészet általános jelentőségéről, jellemnevelő erejéről szólt. Rámutatott arra, hogy különösen a pubertás korában a nevelésnek leghathatósabb, legbiztosabb eszköze. A cserkészet a legjobb életforma a testi-lelki átalakulás idején, mert lehetővé teszi a síma, zavartalan átmenetet a fejlődés kiegyensúlyozottabb korszakára. Szükségesnek tartja minden tanítóképzőben a cserkészet megszervezését, mert a tanítóképzés munkája csak nyer a cserkészgondolat érvényesítésével. A cserkészet a maga szervezetével, ideológiájával segítőtársa az egyes szaktanároknak, eredményesebbé, hatásában erőteljesebbé teszi tanításukat.

Előadásának második részében a gyakorlati megvalósítás lehetőségeit ismertette. Szóba került a különféle csoportok alakítása, a csoportok egyéni és közös munkálkodása; tevékenységük az iskolán kívül és belül; séta, kirándulás, táborozás, falumunka, vezetőképzés. Előadó intézetében igyekszik úgy megvalósítani a cserkészetet, hogy annak kettős (pedagógiai, természetkutató) jellege érvényre jusson. Első, a vezető-kiképzésben kisebbekkel való foglalkozásban valósul meg. A másik pedig a kirándulások, táborozás idején. Erre is módot kell találni, mert a cserkészet csak akkor igazi, ha a cserkészeletet átéli a gyermek.

A mindenki által, de különösen a cserkésztagtársak által nagy érdeklődéssel kísért felolvasás élénk hozzászólásokat váltott ki.

Maurer Mihály örül, hogy az előadást végighallgathatta. Nem a tanítóképzés szempontjából szól az előadáshoz. Ha az előadó által felsorolt anyag a tanítóképzőben mind megvalósítható, az igen örvendetes. Cserkészeti szempontból azt kívánja, hogy az okleveles tanítók úgy hagyják el az intézetet, hogy képesek legyenek a vezetésre, mert a cserkészet jövője a vezetőtől függ. A vezetők legnagyobb része pap vagy tanár, akikben megvan a helyes pedagógiai érzék, de akiből rendszerint hiányzik a szakszerű cserkészeti hozzáértés. Ezeket a tapasztalatokat a nyári táborozások alkalmával szerezte. Így voltak pl. őrsvezetők, akik maguk még nem voltak őrsvezetői táborban. Az elhangzott előadás valóságos kész programja a tanítóképző-intézeti cserkésznevelésnek. Javasolja, hogy előadó küldje be a *Vezetők Lapjának*; igen hasznos és sokat olvasott útmutatás lesz a vezetők számára. Nélkülözne az előadásban a tanítónőképzésről szóló részt. Pedig szükséges volna ezzel is foglalkozni, mert kislány csapatokat vezethetnek ma már nők is. — A tanítóképzőben mennél intenzívebb legyen a

sajátos cserkészmunka. A cserkészek legnagyobb része nevelés alatt áll, a városi ifjúságról valamilyen módon gondoskodnak, ezért a jelszó a cserkészzetben is: ki a faluba! A falumunkában a cserkésztanító nagy eredményeket érhet el. — A krisztusi szellemet előadó helyesen hangsúlyozta. — Elfogadja és vallja, hogy a cserkészzetet élni kell.

Dr. Erdős József, mint intézetének cserkészvezetője, foglalkozik azokkal a nehézségekkel, melyek munkájában felmerülnek. Így pl. az őrsvezetés kérdése nehéz, mert a fiúk különböző korúak. Szerinte az előadó által említett osztályörst megvalósítani nem lehet, mert van őrsvezető, segéd-őrsvezető, vannak újoncok, így egy őr nyolc tagja mind egy osztályból kerülne ki. Nem tudja elképzelni, hogy egy őr egész délutánra terjedő kirándulást tudjon tenni. Ekkora programot idő hiánya miatt nem lehet megvalósítani, legfeljebb annyit, hogy a jelöltek a segédítiszti rangot elérhessék. Rowermunkához ismét másként kell csoportosítani az örsöket, és szerinte jó is, ha idősebbek is vannak a csoportban. A vezetői nevelés is nehéz. Nála a falkát két negyedéves és egy másodéves vezeti, de cseréltetni kell őket, hogy mindegyik megtanulja. A vidámság kérdése a cserkészzetben: legjobb módja az éneklés. A cserkészeknek uniszónó ismeretek, de a képzős már szépen tud négy szólamra is énekelni. Gyűjti a magyar dalokat, noteszalakú hangjegyfűzetbe írják a szólamokat és a zene-mester dirigálja. De így a szólamgyakorlást sem lehet őrönként végezni, felszólaló csapatgyűlés előtt tartatja. A zene és az ifjak szereplése is probléma. Viszont a vezetőség elvárja, hogy a táborozás nívós legyen. Nagyon súlyos az anyagi kérdés is, mert a képzős igen szegény, sokszor fil-léreket sem tudnak összehozni.

Víz János szerint kétféle szempont szerepelhet a cserkészzet megbírá-lásánál: a tanítóképző-intézeti tanári és a cserkészeti szempont. A nem cserkész tanár is támogatója kell, hogy legyen a tanítóképző-intézeti cser-készletnek. Előadó kifejezte abbeli aggodalmát, hogy a cserkészzetet fra-kiócnak tekinthetik az iskola életében, és ez akadályozná a megszervezést. Frakciók régen is voltak az iskolában: Mária-kongregáció, Soli Deo Gloria, stb. Egy felekezetenlküli frakciót üdvösnek is tartana. De nem tenné kö-telezővé, hanem maradjon meg, mint eddig: jutalomként. A falukutatást Kiskunfélegyházán külön falukutató őr végzi. Már igen szép népdalgűj-tésük van, valóságos ethnológiai érték. Előző felszólalónak válaszolva azt mondja, hogy az osztályonkénti összeállítás csak átmenet, egy-két évig tart, a beszerzés után már csak elsőéves jön mindig. A táborozást nálunk na-gyon nehéz megvalósítani, mert a messzi vidékekről való tanulók a szünidőt inkább otthon töltik. Az anyagot nem tartja soknak a tanítóképzőben, sok gyakorlatot elvégeznek pl. a leventeoktatásban. A részletes anyagot kellett volna megtárgyalni.

Nagy Ferenc szerint a felmerült problémák a tanítóképzésben a cser-készlet nélkül is szerepelnek. Ezért felveti a kérdést, van-e szüksége a tanítóképzésnek a cserkészetre? Rászorulnak-e a tárgyak a cserkészlet tá-mogatására? Szerinte nem, mert a tanítóképző a cserkészlet legszentebb elveit megadja. Valláserkölcsi nevelés, cselekvőoktatás, hazafias szellem stb., már a cserkészlet előtt is vezérgondolatai voltak a tanítóképző-intézeti nevelésnek. A képző-intézeti tanár munkája befejezett a cserkészlet nélkül is, kell is, hogy az legyen. Szerinte a tanítóképző feladata csak annyi, hogy olyan ifjúságot küldjön falura, amely cserkészlet tud nevelni.

Farkasdy Zoltán fontosnak tartja az anyagi kérdés megoldását. A cser-készletnek lennie kell, mégpedig mindkét nemű ifjúságnál, erre feltétlenül

kell időt juttatni. Hogy az anyagi fedezet meglegyen, jó volna állami támogatást kérni.

Szemerédi István előadó a következőképpen válaszolt a felszólalásokra: a kirándulást ő vasárnap d. e. tartja. Intézetében a munkabeosztás olyan, hogy a szombat délután egészen a cserkészetét: ez a csapatösszejövetelek ideje. Havonként vezetői megbeszélést tartanak. Segédtsízi vizsgára csak ötödévest bocsát. Az anyagot hamar megtanulja. Az apródmunka a vezetők kérdésének megoldásától függ. Nála van két állandó vezető. Legjobbnak találná, ha a gyakorlóiskola vezetői vállalnák el. Az anyagi kérdés nem megoldhatatlan, függ a vezető élelmességétől. Jó nevelő eszköz is: a cserkész legyen tudatában, hogy bármilyen keveset, de fizetnie kell; tanulja meg a takarékosságot, fegyelmezni önmagát. Állami segítséget nem venne igénybe. A cserkészet feladata, hogy cserkészlelkeket neveljen, ezzel a célkitűzéssel a tanítás csak nyer, ezért úgy tartja, hogy a cserkészetet minden tanárnak kötelessége támogatni. A Rower-munka nehéz, elismeri. A kötelező olvasmányok kérdését úgy lehet megkönnyíteni, ha koncentrációt létesítük az osztályok anyagában.

Padányi-Frank Antal dr. örül, hogy előadó a cserkészettel a tanítóképzés munkáját akarja elősegíteni. A cserkészet nevelő hatása tagadhatatlan; érezhető például az osztályszellem kialakításában. A cserkésztestvények alapján elképzelt egyén olyan, amilyenek kívánjuk a tanítót is. A cserkészgondolattal át kell itatni az intézetet. A tanárok a tanítással nem adnak meg mindent eléggé, ami a jellem kialakításához szükséges, mert a tanulók sok mindent tudnak, amit nem követnek. A jellem lényege az elvek követése. A gyakorlás, az átélés szempontjából a cserkészet jelentős. A gyakorlóiskola tanítóit nem merné megterhelni még a cserkészismunkával is. A részletes anyagot a cserkészeknek külön kell megbeszélniök, ezért a cserkészvezetőket egy külön ülésre össze fogja hívni. Azonban ezt csak akkor teheti meg, ha az előadó és Víz kartárs előkészítő munkái alapján biztosították azt, hogy az összes intézetek cserkészparancsnokai meg is fognak jelenni. Kívánatos, hogy az előadás rövidített formában a *Magyar Tanítóképző*-ben jelenjék meg, hogy minden tanítóképző-intézeti cserkészvezető tanár elolvassa. Előadónak hálás köszönetét fejezi ki.

Az idő előrehaladottsága miatt a második előadás elmaradt. K. m. f. *Padányi-Frank* Antal dr. s. k. elnök, *Erdélyi* Olga s. k. titkár.

Beszámoló egy műsoros magyar estről. Még a tanév elején, első elnökségi ülésünkön sajnálkozással állapították meg az ottan összegyűltek, hogy a Tanárok Háza „igen súlyos helyzetbe került”. — A leredukált és gyéren befolyó tanulói díjak megközelítően sem elegendők ahhoz, hogy szerény kis házunk után esedékes adósságrészleteket minden zavar nélkül fedezhessük. Az elnökség éppen errevaló tekintettel a leghathatósabban felkért minden intézetet a Tanárok Háza komoly támogatására. Ugyanekkor az elnök, *Padányi-Frank* Antal dr. bejelentette, hogy az I. ker.-i képző ennek érdekében nagyszabású ünnepély rendezésére készül, melyet a Zeneművészeti Főiskola nagytermében kíván megtartani. Az előadásra szeretné megnyerni a budapesti testvérintézetek közreműködését is.

Padányi-Frank Antal dr. jó példával igyekezett előljárni a tettek terén is, nemcsak a buzdításban. Amit a szeptember végi elnökségi ülésen mint jámbor szándékot és óhajt jelentett be, azt december 7-én végre is hajtotta. Hogy milyen eredménnyel, mennyi sikerrel, azt a kellő részletességgel már csak azért sem szándékom megírni, mert vele túlságosan hosszúra nyúlna a beszámoló. Elegendőnek tartom annak kiemelését, hogy dec.

7-én valóban egy „nagy szabású ünnepély” zajlott le a Zeneművészeti Főiskola nagytermében. Egy olyan ünnepély, mint amilyen összeállításánál fogva még nem is volt székesfővárosunk területén. Nem gondolunk itt a műsor gazdag tartalmára és az előadásra került ének-, zeneszámok, táncok, szavalatok szépségére. Ezen a téren felülmúlhattak nem egyszer ezt az estet más szereplők sikerei, hisz a zeneakadémia pódiumán megszokott látvány világhíres művészek, ének- és zenekarok szereplése. Nem célunk tehát a művészi eredményt összevetni a nagyokéval és legnagyobbakkal, csak éppen elfogultság nélkül állapítjuk meg, hogy amit a budapesti tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek dec. 7-én produkáltak a Zeneművészeti Főiskola nagytermében, az művészeti tekintetben is elsőrendű teljesítmény volt. Nagyszabásúvá és elsőrendűvé, szinte páratlanúvá az tette ezt az ünnepeket, hogy ez volt az első eset, mikor együttes szereplésre vonultak fel a fővárosi tanító- és tanítónőképzők. Ezeket az intézeteket együttes, összhangzatos szereplésre összehozni már csak azért is nagy feladat volt, mert a főváros nagy emberrengetegében szinte a szélrózsa minden irányából kellett megmozgatni azokat a tanulókat, oktatókat, kiknek elegendő munkát és gondot jelent a megszokott, mindennapi és eléggé terhes saját elfoglaltságuk is. Padányi-Frank Antalnak nehéz szerepe volt tehát, mikor arra vállalkozott, hogy személyes, közvetlen tárgyalásokkal hárítson el minden esetleges olyan akadályt, mely egyik vagy másik intézet részéről fenyegette az együttes felvonulást. A siker azonban kárpótolhatta minden fáradozásáért, hiszen amit elért, az nagy tett volt a fővárosi tanítóképző-intézeteknek a jövőben való szélesebbkörű együttes munkálkodásának a szempontjából is. Hogy minden akadály elhárult, annak magyarázata még ez ünnepély rendezésének, a Tanárok Házának javán kívül az a másik kegyeletes szándék, hogy a műsoros magyar est jövedelméből lehetővé váljék néhai Quint József tanítóképző-intézeti főigazgató iratainak a kiadása is. A megboldogult főigazgató irodalmi munkássága és értékes egyéniségének emléke olyan elevenen él még minden fővárosi képző emlékében, hogy az iránta való kegyelet is erős ösztönzés volt minden képző részéről, hogy ez a szép vállalkozás sikerüljön, mindenki ott legyen és a legjavát adja értékeiből. Az elért szép siker volt a jutalom mindazoknak, kik fáradoztak az ünnepség érdekében.

Külön öröm és gyönyörűség volt nézni a különböző és mégis végig izléses formaruhában megjelent növendékanyagot. A bátor, a mellett mégis diszkrét és öntudatos fellépést mind a fiúknál, mind a leányoknál. A lelkesedést, amivel a különböző karok követték a dirigenseiket. A fegyelmettséget és rendet, amely lehetővé tette, hogy 120 főnyi énekkar tagjai is néhány perc alatt álljanak fel vagy vonuljanak le a dobogóról. Ahol a külsőségekben is ilyen teljes és abszolút rend és biztonság mutatkozott, ott csak a legtermészetesebben nyilatkozott meg a zenében, énekben, táncban és szavalatban való tudás, szépség és ügyesség. Boldog büszkeséggel állapíthatták meg tanárok, tanárnők, főigazgató, miniszteri ügyosztályfőnök és mindenki, aki ott volt: hogy nemcsak egy nagyszerű, meleg ünnepség szép programját hallgathatták végig, de együtt láthatták azt a fővárosban alakuló, érlelődő tanító- és tanítónőanyagot, melynek kezéből majdan egy feltétlenül jó, értelmes és minden ízében magyar nemzedék fog kikerülni. Szinte sajnáltuk, hogy véget ért ez a valóban „ünnepi felvonulás” és csak az általános közhangulatnak adunk kifejezést, mikor azzal zárom e rövid beszámolót: hogy ilyen szép és értékes ünnepséget ezentúl minden évben kell rendezni.

Mesterházy Jenő.

Tagértekezlet, elnökségi és választmányi ülés. Egyesületünk dec. 16-án d. u. 5 órákor a II. ker. áll. tanítónőképző-intézetben tagértekezletet tartott a következő tárgysorozattal: 1. dr. *Jelitainé Lajos* Mária dr.: Tanulmányi ösztöndíjak; 2. *Szalatsy* Richard: Az el. népisk. VII—VIII. osztálya és a tanítóképzés. A tagértekezletet 4 órákor elnökségi ülés, $\frac{1}{2}$ 5-kor választmányi ülés előzte meg. Az ülésekről részletes beszámolót folyóiratunk januári számában hozunk.

I R O D A L O M.

Dr. Illyefalvi Lajos: *A hatvanéves Budapest.* Bpest 1933. 386 l. A székesfőv. stat. hiv. kiadása.

Fizikai viszonyok c. I. fejezetben a meteorológiai adatokkal kezdi lexikonszerű művét a szerző. 1873-tól mai napig ötvenként sorakoztatja fel az észlelési adatokat. A légnyomás szempontjából az 1925. esztendő képviseli a maximumot (772 mm), míg az 1905. év a minimumot adja (724 mm). A legmelegebb és az 1900 (36°). A legnagyobb hideg az 1895. év telén fordult elő Budapesten, —18°. Széljárást illetőleg az ÉNy szelek az uralkodók. A legcsapadékosabb esztendő volt a fővárosban az 1915. (941 mm). — A Duna vizállására és az árvizekre nézve is sorakoztat föl adatokat.

A köv. fejezet a topografiai viszonyok adatsorozatait tárja elének. Pontosan meghatározza a fsz. és fh. fokaikat. A főváros kiterjedése 18 km, ill. 22 km. Területe kb 200 km² = 34 ezer hold. Apróra felsorakoztatja kerületenként a lakott- és utcaterületet, sőt külön az egyes kerületekre eső „dunaterületet”. Közli az utak, terek számát; felsorolja a leg-hosszabb utcákat és a legnagyobb tereket, nevesebb parkokat mind számadatokkal. Számos magassági pontot közöl, pl. a Kir. palota 155, Calvin-tér 105, János-hegy 529. A népség és népsűrűség adatait 1869—1930-ig több oszlopban tünteti fel, s pedig kerületenként is. Legnépesebb a VII. kerület 186 ezer lakosával. Az egymilliót meghaladó székesfőváros általában is nagyon sűrűn lakott, mert a hektáronkénti népsűrűségi száma 53.8.

Épületek. Amíg 1869-ben csak 9 ezer volt az épületek száma, ma csaknem megháromszorozódott ez a szám. A 26 ezer épületnek több mint fele földszintes, a többi emeletes. Külön kiolvasható kerületenként az épületek számának fejlődése a hat évtizeden át. Az épületek megoszlásáról többféle szempontból találunk adatsorozatokat. Az 1-4 emeletes épületeket külön-külön tüntette fel. A lakások száma; majd a lakók száma következik. Az épületek falazata és tetőzete tíz évenkénti összeírás alapján 1890—1930-ig. Épületek vízellátás és külön az ürülékeltávolítás szerint 1880—1930-ig (csatornával-e, vagy pócegödörrel etc.). Alapvetően részletesen foglalja közli ezután a háztulajdonosokkal, azok foglalkozásával stb.

Lakásvizonyok. Budapestnek kb. egymillió lakosa 286,432 „bérlemény”-ben lakik. Ebből közel 7000 pincében, 136 ezer bérlemény földszinten található. Az V. emeleten közel 4000, míg padláson 195 bérlemény fordult elő. A földszint vezet tehát; itt Bpest lakosságának a kisebb fele telepedett meg (417,828 lakos). Az első emeleten is találunk azonban kb. $\frac{1}{4}$ millió lakost! A II. és III. emelet csak együtt ad kb. ugyanennyit. Apróra részletezi a lakásokat szobák szerint. Sőt a szobánkénti „laksűrűséget” is. Finoman részletezi tovább a főbérlok nem, anyanyelv, felekezet, vala-

mint a gyermekek száma szerinti megoszlását, továbbá az albérlőket különböző szempontból. Az üresen álló bérleményekről is ad kimutatást.

Népesség és népesedési mozgalom. A székesfőváros lakossága hatvan év alatt csaknem négyszeresére növekedett. 1930-ban 1.006,184 lakosa volt. A jobbparti rész kb. $\frac{1}{4}$, míg a balparti kerületek kb. $\frac{3}{4}$ mill. lakossal. Ezer férfira 1189 nő jut Budapesten. (A jobb parton 1214.) — Rengeteg számoszlop részletezi mindezt mind kerületek szerint, mind abszolút és % számokban. — Majd a lakosság megoszlása következik családi állapot s életkor, valamint hitfelekezet szerint. 1930-ban 204,371 izr. lakosa volt Bpestnek, ez 20.3%. Az előző tíz évhez képest csökkenés mutatkozik e tekintetben, sőt a %-os viszony már 1890 óta folytonosan lefelé halad. Apróra részletezi a hitfelekezet szerint való megoszlást mind kerületenként, mind az összes népszámlálási adatokat figyelembe véve 1896—1930-ig.

A nyanyelv szerint Bpest ma egészen magyar város. 95%-ban magyar lakosságú, s a többi 5%-ból kb. 4% német (kb. 40 ezer). Műveltségi állapotra nézve jellemző, hogy mintegy 87 ezer analfabéta még található Bpsten. (Ez kb. 9%/o-ot jelent.) Foglalkozás szerinti megoszlást 1880—1920-ig tünteti fel. Legtöbb az iparos; itt a keresők és eltartottak száma: 328.700. A közszolgálati és szabadfoglalkozásúak 156,500-at tesznek ki. Kereskedelem- és hitellel foglalkozók száma pedig 121,800 l. (Keresők és eltartottak együtt). Külön és részletes táblázatokban mutatja be a házasságkötések, a születések és halálozások népmozgalmi adatait. A halandóság okait különösen részletezi kor, nem és betegségek szerint. E fejezetben végül szám- sorokat közöl a honosításokra és a letelepedésekre vonatkozólag.

Köz igazgatás, háztartás, adók, közbiztonság c. kisebb fejezetek következnek ezután. A tiszti személyzetet, majd a bevételeket, kiadásokat tünteti föl az 1800-as évektől az 1930. esztendőig. A törvényhatósági bizottság tagjait és gyűléseit mutatja ki, valamint az országgyűlési választók statisztikáját közli. 15 lap terjedelemben az adóbevételekről is részletesen tájékoztat. Végül az áll. rendőrség szervezetére és működésére vonatkozólag sorakoztat föl adatokat. A tűzoltóságot sem mellözi.

Érdekes az építkezések áttekintése. Továbbá a közmunkák c. fejezet. Itt a vízművekről, csatornázásról, világításról közöl számoszlopokat.

Közegészségügy. Bpsten 1870-ben csak 500 orvos volt, 1931-ben pedig 3469 található. 1874-ben 31, míg 1931-ben 179 gyógyszerτέρα volt a fővárosnak. Amíg 1881-ben csak 145, addig 1931-ben 877 kórház (7000 ágygal) állott a betegek számára készen. Részletes számsorozatok tájékoztatnak bennünket a különböző megbetegedésekről (kerületenként és az 1894—1932-ig terjedő években). Külön feltünteti a községi, a zsidó- és katona-temetőkben a temetések számát 1874—1932-ig.

Östermelés, kereskedelem és ipar, közlekedés, továbbá a hitelviszonyok c. fejezetek is rengeteg adatsorozattal állnak előttünk a hatvanéves Budapestről e munkában. Itt egy érdekes adat a felsorakoztatott számengetegből, 7000 hektár. Ennyi a nem termő terület Bpest határából, a 19 ezer hektárból. A nagyvárosi jelleget ez im mutatja. Érdekes adatok következnek itt a közúti vasúttak hosszára, személyzetére vonatkozólag; 1873—1931-ig szemlélhetjük a fejlődést. Mind a helyi, mind az országos forgalmat illetőleg tájékozódhatunk. Külön kimutatások szólnak az idegenek számáról, továbbá a posta-, táviró- és rádióforgalomról.

A közoktatás és közművelődés (1874—1932-ig) c. fejezetben 1932-ben a kiseddóvást 112, a népoktatást 299, az óvónő- és tanítóképzést 10, a középoktatást 47, a szakoktatást 257 és a felsőoktatást 14

intézet képviselte 8498 tanszémelyzettel és 158,195 tanulóval. Külön táblázatok jelzik a múzeumok látogatottságát, valamint az állatkert megtekintését.

Legvégül a közéletmezésről és a közjótékonyaságról két kisebb fejezetben sorakoznak elének számoszlopok.

A tömérdek számsortól vibráló szemmel, de bámulattal tesszük le e súlyos kis könyvet. A zsebünkben könnyen helyet foglalhat. Ám tartalmának átéléséhez sok idő és nagy figyelem szükséges. *Dr. Tóth Ferenc.*

Burics László: *Nagyatád nagyközség multja és jelene.* Helységmonográfia. Nagyatád 1933. 64 l. Abrákkal, képekkel, rétegszelvénnel.

A szerény terjedelmű, de értékes könyvecske főfejezetei a következők: 1. Fekvés, határ, nagyság. 2. Földkéreg, felszín. 3. Éghajlat. 4. Vízrajz, 5. Talaj, növénytakaró. 6. Állatvilág. 7. Lakosság. 8. Foglalkozás. 9. Település. 10. Közigazgatás. 11. Függetlenség. Különösen értékes a lakosság keretében feldolgozott „népműveltség” c. kisebb fejezet, melyben szemléletesen (grafikonokkal) mutatja be a szerző a nagyatádi műveltségi állapotokat. 1778 óta találunk itt róm. kat. elemi iskolát. Ezenkívül ma áll. el. iskola is működik; ez a legnépesebb (400 tanuló). Izr. el. iskola is található Nagyatádon. Érdekes a foglalkozás c. főfejezetben az artézi gyógyfürdőnek írásban és képben való bemutatása.

Szolgáljon e tartalmas és értékes munka nemcsak Somogy többi részein, de Magyarország más tájain is ösztönzésül hasonló törekvések mintájául. *Dr. Tóth Ferenc.*

Dr. Bárczi Gusztáv: *Az egészségvédelmi nevelés vezérkönyve.* Budapest, 1935. 388 lap, 27 kép.

A különböző iskolák tantárgyai között az egészségtan még manapság is mostoha helyen áll. Pedig alig múlik el egy hét, hogy a magyarság ügyével foglalkozó napilapok, folyóiratok hasábjain ne jeleznék meg egy-egy cikk, mely szomorúan ecseteli egészségügyünk sajnálatos állapotát. Orvosaink hatalmas munkát végeznek a pusztító bajok megjavítása érdekében, de a befektetett energia eredményei még nem kielégítőek. Miért? Mert ők kevesen vannak a nagy tömeghez viszonyítva. Általánosabb intézkedésekre, az egész néptömegre kiterjesztett tanításokra és felvilágosításokra kell törekednünk. Az iskolákba járó tanulóknak több egészségügyi ismeretet kell nyújtani s különösen azoknak, akiknek hivatásuk is az lesz, hogy ezeket tovább terjesszék. Szükség van olyan tankönyvekre és vezérkönyvekre, amelyek pedagógiai vívményekkel felfegyverkezve nyújtják a szükséges ismereteket. Egészségtani tankönyveink ugyan vannak, de vezérkönyvvel eddig nem dicsekedhettünk. Azért üdvözlöm s hálásan köszöntöm dr. Bárczi Gusztáv pedagógus-orvost, hogy vállalkozott az égetően szükséges munka megírására.

A vaskos kötet tartalmas. Alapos pedagógiai bevezetőt nyújt. tárgyalja az anyagot s végül 66 tanítási vázlatot is közöl.

Az I. fejezetben foglalkozik a jövő nemzedék egészségvédelmével otthon, a családban. A II. fejezet tárgya a gyermek egészségvédelme az iskolában. Ebben szó van az iskola és az állam viszonyáról, a magyar gyermek testi és szellemi kvalitásairól, a tankötelek gyermekek táplálkozási zavarairól az iskoláztatás nyomán, iskolapadokról (megfelelő rajzokkal kísérvé), hátgerincelgörbülésről, szemvédelemről az iskolában, a tanteremről, az iskola levegőjéről, a tanterem festéséről, az illemhelyekről, az iskola berendezési tárgyairól, munkaruháról, fürdőkről, a hallószerv védelméről, a beszédéről, a szív védelméről, golyváról a magyar iskolákban, idegrend-

szerzavarokról, az iskola egészségügyi törvényeiről, Budapest székesfőváros iskolaegészségügyi intézményeiről és a falusi iskolák egészségügyéről.

A III. fejezetnek a tömegtanítás- és nevelésre alkalmatlan tanköteles gyermekek speciális nevelése, tanítása és gyógyítása az anyaga (gyógypedagógia, a hallásfogyatékosok intézetei, látási fogyatékosok intézetei, szellemileg fogyatékosok gyógypedagógiai oktatása, általános pedagógiai és szakorvosi kezelést igénylő gyermekek ellátása).

A IV. fejezet az általános egészségvédelmi neveléssel foglalkozik. Osztályonként és hetenként külön-külön tárgyalja az egészséges életmódra való nevelést az elemi iskolákban. Tárgyalja a középiskolák minden szakfágájának keretében felvehető egészségügyi vonatkozásokat.

Az V. fejezet az ember testének felépítésével foglalkozik. Ez az úgynevezett testtani rész. A VI. fejezet összesen 66 tanítási vázlatot nyújt a test- és egészségtan anyagából. Befejezésül tervezetet nyújt az iskolákban folyó egészségügyi tanítás-nevelési gyakorlatoknak a kimélyítéséhez.

A könyv szerzője sokévi gyakorlattal, bőséges tapasztalatokkal, nagy tudással s kiváló pedagógiai érzékkel írta meg szép és úttörő munkáját. Nemcsak a szaktanítóknak és szaktanároknak, hanem a pedagógusoknak is tanulmányozásra és útmutatóul a legmelegebben ajánlom.

Jaloveczky Péter.

Bene Lajos: Számolástanítás az elemi iskola IV., V—VI. osztályában.

Megjelent a szerző kiadásában, Budapest, Áldás-u. 9. Ára füzetenként 80 fillér.

Az alsóbb osztályokra vonatkozó hasonló című füzetek után Bene Lajos tanügyi titkár és ismert termékeny tollú pedagógus tollából megjelent a két felső osztályra vonatkozó füzet is. Méltó kiegészítései az előzőknek. Nem részletes módszertani munkák ezek, nem is tartalmazzák az egyes osztályok tanítási egységeit részletes óratervekben felsorakoztatva; nem nehéz elméletekkel, fontoskodó pedagógiai érvekkel és órabeosztásokkal foglalkozik bennük a szerző, hanem a tanítóság részére világos gyakorlati tanácsokat, rövid, de lényegbevágó tanítási vázlatokat ad. A két könyvecske általában véve olyan, a tanítás igaz céljára vonatkozó utasításokat ad, melyekért hálások lehetnek neki mindazok, akik könyveit olvasgatják és használják. Erős meggyőződés, hogy akik ezen füzetekben foglalt és hosszas tapasztalatból kikristályosodott tájékoztatásokat magukévé téve folytatják le tanításaikat, azok növendékeiben erős számképek alakulnak ki, fogalmaik a számolás-méréshez szükséges tisztult és világos formák lesznek. Általában véve ez a mindenütt kidomborodó gyakorlati szempont teszi a művecskek egyik legnagyobb értékét. A szerző minden osztály anyagát külön-külön füzetben jelentette meg (az V. és VI. osztályét egy füzetben) s ezáltal felesleges kiadástól mentette meg azokat, akik csak egy osztály anyagára nézve óhajtanak felvilágosítást és utasítás nyerni. Az összes füzeteket melegen ajánlom a tanítóképző-intézetek számolás-mérés módszerét tanító tanárai, a tanítóság és a tanítónövendékek figyelmébe.

Mihalik József.

Eckardt, Alfred: Die akademische Lehrerbildung. Eine zusammenfassende Darstellung ihrer Probleme, wie ihres gegenwärtigen Standes im In- und Ausland. Weimar, 1934. 8°. 150 l.

Az újabb pedagógiai mozgalmak világszerte hatalmas iskolaszervezeti problémákat vetettek fölszínre. Ilyen probléma a tanítóképzés reformja. Sok ország e problémát főiskolai tanítóképzővel, vagy az egyetemeken, illetőleg műegyetemeken való tanítóképzéssel oldotta meg. Eckardt munkája a főiskolai tanítóképzésnek összefoglaló képét nyújtja. Kimerítően

tárgyalja a német tanítóképzést, de áttekintést nyújt más művelt államok tanítóképzéséről is.* A könyv világos, a viszonyokat jól szemléltető táblázatokat tartalmaz és közli a tanítóképzéssel foglalkozó irodalom bibliográfiáját is.

Ismertetésemben csak a német tanítóképzésre szorítkozom. A mai német tanítóképzés nem egységes. Bajorországban és Württembergben megtartották — legalább egyelőre — a középfokú tanítóképzést, a többi államban azonban a főiskolai képzést vezették be.

A főiskolai képzés szintén nem egységes. A kiképzés három helyen történhetik: 1. az egyetem filozófiai fakultásán, 2. a műegyetem (technikai főiskola) kultúrtudományi szakosztályán, vagy 3. külön öncélú pedagógiai főiskolán: a pedagógiai akadémián (Pädagogische Akademie).

Az egyetemi és műegyetemi kiképzést rendszerint az e főiskolákhoz tartozó Pedagógiai Intézet egészíti ki, amely a lélektani és a neveléstudományi kutatás kimélyítésére szolgál. Ez utóbbival vannak kapcsolatban a gyakorlóiskolák is. A folytatólagos gyakorlatot a jelöltek a városok különböző iskoláiban szerzik meg. A kiképzés tartama hat félév. A hallgatók teljesjogú polgárok, doktori címet is szerezhhetnek.

A Pedagógiai Akadémiák, amelyeket több helyen most Hochschule für Lehrerbildungnak, másutt meg Pädagogische Lehrgängenek neveznek, felekezeti jellegűek. A jelöltek a gyakorlatot rendszerint az akadémiához tartozó gyakorlóiskolában szerzik meg. A kiképzés ideje négy félév.

Már 1881-ben a hatodik német tanítóképző-intézeti tanári kongresszuson kívánták a szakműveltségnek az általános műveltséget nyújtó tárgytól való elválasztását. 1898-ban a Boroszlóban tartott német tanítógyűlésen Rein professzor azt kívánta, hogy a jövőbeni tanítók az általános műveltséget a középiskolákban (reáliskola, főreál) szerezzék meg, míg a pedagógiai képzést a tanítóképzők felsőbb osztályai nyújtják. 1908-ban a szécs tanítóképző-intézeti tanárság hét éves kiképzést kívánt olyformán, hogy a pedagógiai kiképzést a tanítóképzők két legfelsőbb osztálya nyújtsa. 1904-ben a Königsbergben tartott porosz tanítói kongresszus azt követelte, hogy a tanítóképzés az egyetemeken történjék. A weimari alkotmány 1919-ben felvette programjába a főiskolai tanítóképzést, ennek következményeképpen a régi tanítóképzőket fokozatosan megszüntették.

Két kiváló, nálunk is jól ismert és hazai műveltségünket sokrabecsülő tudós pedagógus: Spranger Ede (*Gedanken über Lehrerbildung*, 1920) és Becker Károly Henrik professzorok, utóbbi volt kultuszminiszter (*Die Pädagogische Akademie im Aufbau unserer nationalen Bildungswesens*, 1926) az öncélú pedagógiai akadémiát tartja az ideális tanítóképzőnek. Szerintük csak ez képes igazi pedagógiai személyiségeket nevelni, intenzív pedagógiai képzést nyújtani és a nevelő-tanítói hivatásra ránevelni. Eckhardt szerint azonban a tanítóképzésnek csakis az egyetemeken, illetőleg a műegyetemeken kell történnie és a pedagógiai akadémiákat meg kell szüntetni. Szerinte Spranger és Becker érvei a pedagógiai akadémiák mellett nem helytállóak. Hiszen az egyetemekhez és műegyetemekhez tartozó

* A magyar tanítóképzésre majdnem oldalnyi terjedelmet szentel. Adatait Csorba Tibor tanár (Kiskunhalas) közlései alapján hozza. Kisebb hiba is van e cikkben, pl. a fővárosi tanítók továbbképzése a Székesfővárosi Pedagógiai Szemináriumban Eckhardt szerint két évig tart, holott csak egy év a tanulmányi idő. Közli a tanítóképzésre vonatkozóan a III. Egyetemes Tanügyi Kongresszus határozatait is, amelyek a főiskolai képzés mellett foglaltak állást.

pedagógiai intézetek igen intenzíven művelik a neveléstudományt, az egyetem, mint Universitas litterarum is megkívánja a pedagógiának akademiázását, a szociális ethosz pedig minden pályán szükséges. Ez a kiképzés megszünteti a felekezeti válaszfalakat is és az állam szempontjából nagy pénzügyi megtakarítást is jelent.

A berlini egyetemen *KriECK* professzor külön pedagógiai fakultás felállítását sürgeti és 1933-ban megalakult a Die Pädagogische Fachschaft der Universität Berlin, amely magvát képezheti ilyen pedagógiai fakultásnak. E fakultásnak az volna a feladata, hogy az összes tanerőket kiképezze.

A statisztikai adatokból kitűnik, hogy a hallgatók ma is többnyire ugyanazon társadalmi osztályból kerülnek ki, mint régebben és hogy a tanítójelöltek a német főiskolások 6%-át teszik ki. A tanítójelöltek száma nem lett kevesebb, mint régebben volt, sőt annyira felment, hogy zárt számot kellett bevezetni.

Eckardt elismeri, hogy a középfokú tanítóképzőben is szakszerű volt a kiképzés. Igen gyakran lehetett hallani vagy olvasni, hogy a néptanítók összehasonlíthatatlanul jobb pedagógusok, mint a középiskolai tanárok. Ez igaz is volt. Nagy előnye volt a középfokú tanítóképzőnek, hogy harmónikus egyénekké fejlesztette a jelölteket. Mégis — azt mondja Eckardt — volt a régi tanítóképzőnek egy nagy szervi hibája, amely szűkessé tette a főiskolai képzést: *a középfokú tanítóképző a közműveltségi tárgyakat és a pedagógiai képzést ugyanazon időben nyújtotta*. Eckardt és a reform hívei azt mondják, pedagógiai és lélektani szempontból előnyösebb, hogy az általános műveltség nyújtása előzze meg a pedagógiai kiképzést. Ugyanis azt tapasztalták, hogy a növendékek érdeklődése régebben vagy a pedagógiára koncentrálódott, ami az általános műveltség rovására történt, vagy a szakműveltségre esett, ami a pedagógiai kiképzésre volt káros hatással. Azt állítják továbbá, hogy nagy hátránya a régi tanítóképzőnek, hogy a pubertáskorban lévő jelölt magával van elfoglalva, nevelési problémák iránt, különösen mások nevelése iránt, kevésbé fogékony. Ugyancsak káros volt, hogy a pályaválasztás igen korán történt és sokszor külső okok határozták meg. Nagy baj volt az is, hogy sok nem erre a hivatásra való növendék maradt a tanítóképzőben, sőt oklevelet szerzése után állást is kapott. Más pályára nem is nagyon mehetett a tanítóképző szakiskolai jellegénél fogva. Végül azt mondják, hogy a régi tanítóképző igen fiatalon bocsátotta ki az életbe a jelölteket és a fiatal tanítók sokszor nem vették komolyan életfeladataikat.

Eckardt és a reform híveinek érvei a főiskolai tanítóképző mellett nem állnak meg. Nagyon gyöngék. E folyóirat olvasóinak fölösleges az érvek gyengeségét bizonyítani. Mi, magyar tanítóképző-intézeti tanárok, tapasztalatból tudjuk, hogy a középfokú tanítóképző a problémának egyedüli helyes megoldása — legalább hazánkban.

A tanítóképzők a tanítói hivatásra való előkészítő iskolák lévén, ez iskolatípusban *minden tárgy* a nevelő-tanító hivatásának szolgálatába van állítva, nemcsak azért, mert a tárgyi műveltség a jövődő tanító tárgyi tudásának alapja, hanem még inkább azért, mert a tárgy *módszerének szemléltetése és a népiskolai vonatkozások kimélyítése révén a közműveltségi tárgyak is pedagógiai tárgyakká válnak*. Természetesen állásfoglalásunk nem azt jelenti, hogy a magyar tanítóképző nem szolgál rá a reformra. Mi is kívánjuk a reformot, de a történeti alapot, a középfokú tanítóképzőt — nem szabad feladnunk.

Dr. Csech Arnold.

H Í R E K.

Kormányzói elismerés. A Kormányzó Úr Öfömlétsága a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére megengedte, hogy *Tabódy Idának*, a cinkotai állami tanítónőképző-intézet igazgatójának, saját kérelmére történt nyugalombavonulása alkalmából sok éven át kifejtett buzgó és eredményes működéséért elismerését tudtul adják. A képzői tanárság örömmel értesült a legmagasabb helyről érkezett kitüntetésről. *Tabódy Ida* biztosította a pozsonyi áll. tanítónőképző történeti folytonosságát. Cinkotán páratlan agitálással, szervező erővel, tanárok és tanítványok iránti meleg szeretettel nagy lendületű új virágzásra vitte az otthonától megfosztott intézetet.

Igazgatói cím adományozása. A Kormányzó Úr Öfömlétsága a közokt. miniszter előterjesztésére dr. *Mandola Aladár* szegedi kir. kath. tanítóképző-intézeti tanárnak a tanítóképző-intézeti igazgatói címet adományozta.

Elöléptetések. A Kormányzó Úr Öfömlétsága a közokt. miniszter előterjesztésére *Nagy Ferenc* bpesti I. ker. áll. tanítóképző-int., *Tanács Imre* győri áll. tanítónőképző-int., dr. *Bató László* bpesti áll. övönőképző-int. és dr. *Sós Ernő* bpesti izr. tanítóképző-int. tanárokat 1935. júl. elsejétől számitott hatállyal az áll. rendszerű VI. fiz. osztály 3. fokozatának megfelelő 10. fiz. fokozatba léptette elő.

Körzeti iskolafelügyelői megbízatások. A közokt. miniszter a tanügyi igazgatásról szóló 1935: VI. t.-c. 14. §-a alapján körzeti iskolafelügyelői megbízatásban a tanítóképzők köréből a következőket részesítette: *Bács-Bodrog* vm-ben *Barcsei József* bajai áll. ttóképző-int. tanárt, *Szabó Zoltán* és *Losonczy György* gyak. isk. tanítókat; *Csanád, Arad és Torontál* k. e. e. vm-ben *Majzik Sándor* szegedi róm. kat. ttóképző-int. gyak. isk. tanítót; *Győr, Moson és Pozsony* k. e. e. vm-ben *Halmos Péter* győri áll. ttónőképző-int. gyak. isk. tanítót; *Heves* vm-ben dr. *Csanády László* egri róm. kat. ttóképző-int. igazgatót és *Szügyi-Trajtler Géza* gyak. isk. tanítót; *Jász-Nagykun-Szolnok* vm-ben *Tanai Antal* jászberényi áll. ttóképző-int. tanárt, *Kiss József* gyak. isk. tanítót; *Komárom és Esztergom* k. e. e. vm-ben *Bartal Alajos* esztergomi r. kat. tanítóképző-int. és *Nádlér István* r. kat. ttónőképző-intézeti igazgatókat; *Pest-Pilis-Solt-Kiskun* vm-ben dr. *Padányi-Frank Antal* bpesti áll., *Oswald József* kalocsai róm. kat. ttóképző-int. igazgatókat, *Váradi József* bpesti áll., *Laszcik Ernő* kalocsai róm. kat. ttóképző-int. tanárokat, *Drozdy Gyula* gyakorlóisk. tanítót, a Néptanítók Lapja főszerkesztőjét; a kecskeméti népoktatási kerületben *Mácsay Károly* és *Takács Béla* kiskunfélegyházi áll. ttóképző-int. tanárokat, *Putnoky Jenő* gyak. isk. tanítót; *Szabolcs és Ung* k. e. e. vm-ben *Bácsfalvy Antal* nyiregyházi áll. ttóképző-int. igazgatót, *Koltai István* tanárt, *Horváth János* és *Lakatos Emil* gyak. isk. tanítókat; *Vas* vm-ben *Pödör Béla* kőszegi áll. ttóképző-int. tanárt; *Veszprém* vm-ben *Szemerédi János* pápai áll. ttóképző-int. igazgatót, *Zala* István tanárt és *Gergely Ferenc* gyak. isk. tanítót, végül *Zemplén* vm-ben *Lázár Károly* sárospataki ref. ttóképző-int. tanárt.

Személyi változások a hitfelekezeti intézetekben. A nagykorösi ref. tanítóképző igazgató-tanácsa az 1935/36. isk. évre *Domby Pál* okl. testnevelő tanárt óraadó tanári minőségben, *Tolcsuay Nagy Géza* és *Bihari János* okl. középisk. tanárokat helyettes tanári minőségben alkalmazta. — A miskolci izr. tanítónőképző-intézetben a f. iskolai évben a rajz-kézimunka tanszéket óraadói minőségben *Farkas Lidia* okl. rajztanár tölti be. — A szarvasi evang. tanítónőképző-intézetben a f. isk. évtől kezdve *Zsolnai*

Etelka magyar-német szakos okl. középisk. tanár ideigl. helyettes tanári minőségben alkalmaztatott a magyar nyelv és irodalom s az irodai teendők ellátására. — A debreceni ref. tanítónőképző-intézet új tanárai: *Almásy Irén* okl. középisk. tanár, aki h. tanári minőségben a magyar és német nyelv tanítását látja el, *Bogyó Györgyi* okl. testnevelő tanár, aki ugyancsak h. tanári minőségben a testnevelést tanítja és *Sebestyén* Etelka történelem-földrajz szakos középisk. tanár, aki óraadó minőségben tanít. — A sárospataki ref. tanítóképző-intézet illetékes főhatósága a zenetanári tanszék ellátására *Bolvári Zoltán* okl. tanítóképző-int. zenetanárt alkalmazta.

Elnökválasztás. A Magyar Eszperantó Szövetség tisztújító ülésén *Mihalik József* bpesti VII. ker. áll. tanítónőképző-int. tanárt ügyvezető elnökévé választotta. — Jászberény megyei város Iskolánkívüli Népművelési Helyi Bizottsága *Móczár Miklós* állami tanítóképző-intézeti igazgatót elnökül, a jászberényi községi polgári fiúiskola iskolaszéke pedig a november havában tartott gyűlésén alelnökül választotta meg.

Spranger válasza a VII. ker. tanítónőképző köszönő iratára. Folyóiratunk mult számában hírt adtunk róla, hogy a VII. ker. áll. tanítónőképző igazgatósága magyaros keretrajzba foglalt iratban köszönte meg a nagynevű német tudós látogatását. Spranger a következő rendkívül szívélyeshangú levelet intézte *Kiss József*hez, az intézet akkori igazgatójához:

Mélyen tisztelt Főigazgató Úr! — Köszönetem és válaszom arra a megtisztelő írásra, amelyet Ön és a számomra annyira kedvessé lett tanítónőképző-intézet tanári testülete intézett hozzám, sajnos, csak megkésve megy, mert csak Kemény barátom révén tudtam magáncímének birtokába jutni. — A szép emléklapon összefoglalt barátságos szavakra felelevenedtek bennem azok az emlékek, amelyek látogatásom rövid ideje alatt kitörölhetetlenül vésődtek be a lelkembe. Mindaz a szép, derekas munka, amely feledhetetlen marad a számomra: a mélyen tisztelt tanárnők és tanárok jelentős teljesítményei és az Ön nemzete reménységének, a magyar leányifjúságnak varázslatos képe. Mély hálaérzéssel tartoztam mindnyájuk és nem utolsó sorban nagyrabecsült kedves barátom iránt, aki alkalmat szerzett arra, hogy bepillantassak az értékes magyar pedagógiába. — Ehhez a szép adományhoz most újabbat csatoltak, amelyet kegyelettel fogok megőrizni. Hallom, hogy Ön, mélyen tisztelt Főigazgató Úr éppen most cserélte fel tevékenysége színhelyét. De azért talán mégis megkérhetem arra, hogy a tanári testület nagyrabecsült tagjainak mélyen átértzett köszönetemet tolmácsolni, valamint őket a Damjanich-utcai ház szellemével való mély közösségemről biztosítani méltóztassék. — Vagyok kiváló tisztelettel és nagyrabecsüléssel Főigazgató Úrnak őszinte híve: Spranger Ede.

Alkalmazást kereső tanárok. — *Csirszka Konrád* okl. tanítóképző-int. zenetanár, rk. — *Posgay Katalin* okl. tképző-int. rajztanár. Bp. VI. Szondy-u. 98/b. II. 13. — *Jáky Anna* okl. tképzői rajztanár, kézimunkára is képesítve, rk. Bpest, II. Fő-u. 79. — *Szepes Beria* okl. tképző-int. tanár (történelem, magyar nyelv és irod.), evang. Eger, Széchenyi-u. 20. — *Kovács Paula*, okl. tképző tanár (magyar nyelv és irod., történelem), ref. — *Karla Lila* okl. tképző tanár (történelem—magyar nyelv és irod.), rk.

A folyó iskolai évben végző tanárok. A jelen isk. év végén az Apponyi-Kollégiumon tanulmányaikat befejezik s így mint okl. tanítóképző-intézeti tanárok hagyják majd el a szegedi tudományegyetemet: *Bary Judit* (természettan, mennyiségtan), *Garai József* (mennyiségtan, természet-tan), *Hortobágyi Tibor* (növénytan; állattan, földrajz, vegytan—ásványtan),

Kaczendorfer Antal (állattan; növénytan, földrajz, vegytan—ásványtan), *Kétszery Margit* (pedagógia, filozófia), *Kiss István* (növénytan; állattan, földrajz, vegytan—ásványtan), *Kovács Erzsébet* (földrajz; növénytan, állattan, vegytan—ásványtan), *Sáfrán Györgyi* (magyar nyelv. és irod. történelem) és *Tóth Gyula* (pedagógia, filozófia).

Negyvenötperces tanítási órák. A közokt. miniszter a debreceni ref. és a pécsi rk. tanítónőképző-intézeteknek megengedte, hogy az 1935/36. isk. évtől kezdve a 45 perces tanítási órákat bevezessék. Mind a két intézetnek más iskolatípussal közös helyiségei is vannak, amelyekben a tanítás már ilyen időbeosztással történik. Ezekben az intézetekben tehát a tanítás csak úgy volt biztosítható, ha megkapják a 45 perces tanítási órák bevezetésére az engedélyt. Egyébként a megrövidített órák a tanítóképzésnek kárára vannak, mert intézeteink a módszeres tanítást minden tárgy körében állandóan szemléltetni tartoznak, tehát a módszeres egység feldolgozásának minden fázisát minden órán be kell mutatniok, ami csak az egészszórás időbeosztás mellett lehetséges.

Előadások. *Mesterházy Jenő* „Mit nézzünk meg?” című előadássorozatban nov. 23-án a Parlamenti Múzeumot ismertette a rádióban. — *Bartha Károly* a debreceni ref. tanítóképző tanára a debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának nov. 19-i ülésén *A nádudvari magyar gyermek néprajzából* címen énekbemutatókkal kísért felolvasást tartott. — *Dr. Szemere Samu* a Magyar Filozófiai Társaság nov. 22-i ülésén *A művészet mint valóságértelmezés* címen tartott előadást. — *Dr. Cseh Arnold* a pesti izr. hitközség által fenntartott Szülők Pedagógiumában nov. 20-án *Öröklődés és nevelés* címen adott elő. — A Magyar Pszichológiai Társaság nov. 28-i ülésén dr. *Cser János* tképzői tanár tartott előadást *Újabb értelmességi vizsgálatok* címen. — *Dr. Padányi-Frank Antal* egyesületünk elnöke okt. 17-én Szombathelyen az ottani Róm. Kat. Tanítóegyesület közgyűlésén tartott nagy érdeklődéssel kísért előadást *A tanító pedagógiai világnézetéről*. — A jászberényi Actio Catholica szervezet családvédelmi előadásainak sorozatában az állami tanítóképző-intézet tanári testületének tagjai a következő előadásokat tartották: 1. *Móczár Miklós: Gyermekünk vallásos nevelése*, 2. *Tanai Antal: A gyermek jogai a keresztény világnézetben*, 3. vitéz *Szörényi József: A Bold. Szűz és a nő iránti tisztelet a középkor költészetében*. — *Adám Zsigmond*, a miskolci izr. tanítónőképző-intézet tanára a Magyar Individuálpeszichológiai Egyesület okt. 11-iki ülésén *Egyéni érdek, közösségi érdek* címen tartott előadást, mely a *Gyermekvédelem* c. havi folyóiratban is megjelent.

Népművelési tevékenység a községi állami tanítóképző-intézetben.

A községi állami tanítóképző-intézet tanári testülete és ifjúsága a Vasvármegyei Iskolánkívüli Népművelési Bizottság felkérésére vasárnaponként a községkörnyéki falvakban végez népművelési munkát. A november 17-én Kőszegfalván rendezett népművelési délutánon *Bognár Gyula* tanítóképző-intézeti tanár „A falu élete és a magyar földműves lelki rajza Cárdonyi Géza remekműveiben” című előadással, az intézet növendékei néhány érdekes vasmegyei népszokás és a magyar népdal ismertetésével szerepeltek. A műsort szavalatok és énekkari számok egészítették ki.

Irodalmi Szemle. *Nagy Vilmos* nyiregyházi ref. tanítónőképző-int. tanár *Nőnevelés* címen cikksorozatát írt a Szabolcsi Tanító c. lapban. — *Dr. Evva Gabriella* ismertetést írt a *A Gyermekben* Imre Sándor Nevelésügyi Tanulmányok c. munkájáról. — *Drozdy Gyula* a Néptanítók Lapjában az összetett mondat tanításáról tanítási tervezetet közölt.

Új tankönyv. A Franklin Társulat az elfogyott és a forgalomból kivont Quint-féle Test- és élettan helyett dr. *Perjéssy* Kálmán okl. tanító, székesfővárosi iskolaorvossal új tankönyvet íratott. Az új könyvvel a Tankönyvügyi Bizottság most foglalkozik s amennyiben a vonatkozó bírálatban és szakelőadói javaslatban kívánt javítások keresztüvitetnek, az 1935/36. isk. évtől kezdve új tankönyve lesz a II. osztály test-élettani oktatásának.

A VII. ker. tanítónőképző műsoros estje. Nov. 14-én a MOVE nagytermében táncal egybekötött műsoros estet rendezett az intézet Segítő Egyesülete. A *Csukás* Zoltán int. zenetanár közreműködésével művészi és anyagi sikerrel zárult estélyt *Bertha* Mária int. tanár, segítő-egyesületi tanárnélnök áldozatos, lelkes buzgólkodása, önzetlen ifjúságszeretete hozta létre. Az estélyen dr. *Nevelős* Gyula kultuszminiszteri min. tanácsos is megjelent.

A budapesti intézetek közös műsoros estje a Zeneművészeti Főiskola nagytermében dec. 7-én fényes sikerrel folyt le. Egymás után vonultak fel a budapesti intézetek nagy énekkarai, melyek közül a legkisebb is száznál több énekest számlált. Az énekkarok precíz előadásait ének-, hegedű-, zongora- és cimbalom-szólószámok, a III. ker. óvónőképző 70 tagú zenekara, a VII. ker. képző énekes játéka és a Salvator-intézet táncbemutatója tették változatossá. A közönség színültig megtöltötte a főiskola nagy előadótermét. Soraiiban ott voltak *Greszler* Jenő nyug. kultuszminiszteri osztályfőnök, dr. *Bernáth* Géza ügyosztályfőnök, dr. *Nevelős* Gyula miniszteri tanácsos, dr. *Damjanovich* Lajos és dr. *Huszka* János min. osztálytanácsosok, *Balázs* Béla tanügyi főtanácsos és mások. A bpesti intézetek ének- és zeneprodukcióit még az a kiténtetés is érte, hogy a műsoros estén *Kodály* Zoltánnal az élén zeneéletünk kitünőségei és más iskolák zenetanárai is nagy számmal megjelentek. Meg kell jegyeznünk, hogy a folyóiratunk előző számában közölt műsor még a Salvator-intézet énekszámával és táncbemutatójával egészült ki.

A népiskola VII. osztályának bekapcsolása a gyakorlóiskolába. A statisztikai adatok szerint ma már 68 népiskolánkban 186 tanító foglalkozik a VII. és VIII. osztály tanításával. A tanulók száma pedig eléri bennök a 6 ezret. Kívánatos tehát, hogy a tanítójelöltek gyakorlati kiképzése ezekre a felső osztályokra is kiterjesztessék. Ennek a szükségletnek a kielégítésére a közokt. miniszter engedélyével a bpesti I. ker. áll. tanítóképző-intézet a f. isk. évben megnyitotta a népiskola VII. osztályát. Az új osztályba 12 fiútanuló iratkozott be.

A Mária Dorothea Egyesületnek az Újvárosháza közgyűlési termében nov. 24-én megtartott féléves emlékünnepe a Szózat eléneklésével a II. ker. áll. tanítónőképző énekkara nyitotta meg. A műsor keretében a jövő megszólalói között szerepeltek: *Stolte* Hilda II. ker. tönőképző-int. V. o. növendék, *Németh* Magduska és *Szántó* Pistike áll. óvónőképző-int. gyakorlóiskisdedóvói gyermekek.

Nyugtázás. Tagsági díjat fizetett 1935-re: Vas K., B. Braun A., Szabó K., Eber R., Straub K. — Befizetés a Tanárok Házára: Sopron ev. tkp. 1935/36. évi díjak: 275.80 P, Nagykőrös ref. tkp. 1935/36. évi díjak: 193.60 P.

Budapest, 1935. december 12.

Pócza József egyesületi pénztárosa

Felőlős szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár

